

VEJEN TIL SENIORBO- FÆLLESSKABET

- En undersøgelse af seniorers beslutningsproces og flyttemotiver for at flytte i seniorbofællesskaber

Speciale
Kandidatuddannelsen By, Bolig & Bosætning
Aalborg Universitet
2019

Mia Kristensen
Anslag: 162.199

AALBORG UNIVERSITET
KØBENHAVN

Aalborg Universitet København
A. C. Meyers Vænge 15
2450 København SV
Danmark

Studiesekretær: Silpa Stella Rondón Pinto
Telefon: 9940 2285
Mail: ssp@sbi.aau.dk

Studenterrapport

Uddannelse: By, Bolig & Bosætning

Semester: 4. semester

Titel på projekt: Vejen til seniorbofællesskabet

**Projektperiode: 1. Februar – 17. September
2019**

Vejleder: Mette Mechlenborg

Studerende: Mia Kristensen

[Mia Kristensen]

Antal normalsider: 67,6

Afleveringsdato: 17. September 2019

Resume:

This thesis examines the mobility motivations for seniors moving into senior co-housing and the factors affecting their decision-making process, including their perceptions of home. The analysis is based on interviews with nine seniors who are involved in senior co-housing communities.

They wish their home to be a centre of social interaction and activities. A home that is able to provide them with a sense of community and emotional caretaking.

The analysis concludes that these seniors' transformation of perception of home, have been facilitated because their emotional attachment to their home have been changed by an unexpected break from their previously family-home. Their bond and former home perception have had a forced change and reassessment, thus causing an active consideration of how to spend one's senior life.

The decision process of moving into senior co-housing is further more influenced by the need to find the right senior co-housing community along with the establishing obstacles related to joining a senior co-housing community.

1 Abstract

This thesis examines the mobility motivations for seniors moving into senior co-housing and the factors affecting their decision-making process, including their perceptions of home.

The analysis is based on interviews with nine seniors who are involved in senior co-housing communities.

They wish their home to be a centre of social interaction and activities. A home that is able to provide them with a sense of community and emotional caretaking.

The analysis concludes that these seniors' transformation of perception of home, have been facilitated because their emotional attachment to their home have been changed by an unexpected break from their previously family-home. Their bond and former home perception have had a forced change and reassessment, thus causing an active consideration of how to spend one's senior life.

The decision process of moving into senior co-housing is further more influenced by the need to find the right senior co-housing community along with the establishing obstacles related to joining a senior co-housing community.

Indholdsfortegnelse

1	Abstract.....	2
2	Indledning.....	5
3	Seniorbofællesskaber.....	8
	Etablering af seniorbofællesskaber.....	9
	Bofællesskabernes kvaliteter.....	10
4	Begrebs- og læsevejledning.....	11
5	Forskningsfelt og den teoretiske ramme.....	12
	Boligformer og boligpræferencerne.....	13
	Mobilitetsteori med livsfaseperspektiv.....	16
	Karaktertræk ved mobiliteten.....	18
	Flyttemotiver.....	20
	Perspektiver på hjemmet.....	22
	Hjemmets betydning.....	24
	Hjem gennem solidaritetsfællesskab.....	25
6	Metode.....	27
	Udvælgelse af interviewpersoner.....	27
	Dybdegående interviews.....	30
	Interviewudførelsen.....	33
	Databehandling.....	34
7	Analyse.....	37
	Byens betydning.....	37
	Aktiviteter og samvær.....	39
	Solidaritetsfællesskab.....	41
	Fællesspisning.....	44
	Naboskab.....	47
	Uro over fremtiden.....	49
	Commulative inertia og opbrud.....	53
	Sociale, ressourcestærke typer.....	59
	Rette kemi.....	62

Eableringen som obstacle.....	65
8 Konklusion.....	68
9 Litteraturliste.....	70

2 Indledning

Dette speciale har fokus på seniorers vej henimod og ind i seniorbofællesskaber. Mere specifikt handler det om de overvejelser og faktorer som påvirker beslutningen om at flytte i seniorbofællesskab og processen mod indflytning.

Hvor og hvordan ser du dig selv tilbringe din alderdom? Og i selskab med hvem? De seneste fremskrivninger viser, der forventes at blive markant flere ældre danskere i fremtiden. Over de kommende ti år (2018-tal) forventes, at der vil komme 58% flere ældre over 80år end der er i dag og 7% flere 65-79årige end i dag (DST 2018:1). I 2040 vil én ud af fire danskere være over 65år, således der er 1,5 millioner ældre i år 2044 (DST 2012:2). Det er ingen nyhed længere, at vi bliver ældre og ældrepopulationen i den danske befolkning er en voksende størrelse (Bilag 14, DST). Den stigende andel af ældre i befolkningen lægger og vil fortsat lægge et markant pres vores offentlige sektor samt boligmarkedet (Realdania 2017:7). Presset på den offentlige sektor skal dog ikke sættes i forbindelse med den ældre befolkning får det ringere, men blot at den vokser.

Forskning viser nemlig den ældre del af befolkningen er blevet sundere end tidligere. En stor del af senior-befolkningen er ved godt helbred og trives, hvilket betyder alderdommen også tegner til at blive gode leveår (Siren & Larsen 2018:6-7+61). De ældre er blevet mere selvhjulpne, men har også et godt helbred i længere tid end tidligere, forstået således at helbredsrelaterede problemer først udviser sig i en højere alder end tidligere (Lauritzen et al. 2012:41-42). Dette skal ses i lyset af ældre har fået en mere aktiv, sund livsstil (Siren & Larsen 2018:62). Alderdommen i dag er således ikke nødvendigvis koblet til at være gammel og uden muligheder, men i stedet tegner der sig et billede af levemåden i ens alderdommen i høj grad er op til én selv og ens egen opfattelse (Ældre Sagen 2016:27-29). Derfor er det relevant at kigge på hvordan seniorer ønsker at tilbringe disse år, fordi der er visse problematikker knyttet til dét at blive ældre, såsom ensomhed.

Én af udfordringer ved den stigende andel af ældre borgere er, at en væsentlig andel af de ældre er ensomme - Seks procent ud af 50-89årige er ensomme (Ældre Sagen 2016:76). Ensomhed skaber ringe livskvalitet og kan have seriøse konsekvenser for helbredet (Ældre Sagen 2016:78-79). Især blandt ensomme er livstilfredsheden væsentlige lavere end flertallet (Ældre Sagen 2016:16).

Der ses en sammenhæng mellem ensomme og boform. Ensomheden er mere udbredt blandt dem som bor alene (11% ensomme) end de som bor med nogen (3%) (Ældre Sagen 2016:78).

Hermed ikke sagt ensomhed blot kan kureres ved de ældre flytter sammen, men der kan ses et

potentiale i eksempelvis seniorbofællesskaber kan være med til at afhjælpe denne problematik. Nogle undersøgelser viser, at seniorbofællesskaber kan være med til at øge ældres oplevede livskvalitet og generelle velbefindende (Realdania 2017:3) (Nielsen & Pedersen 2017:14). Således er der mulighed for ensomme ældre kan hjælpes til bedre trivsel ved at flytte i seniorbofællesskaber. Dermed ikke sagt seniorbofællesskaber kun er for de potentielt ensomme. Det er en boform som i høj grad lægger op til at man tilvælger en bestemt måde at bruge sin alderdom.

Samtidig viser studier, at man generelt gror mere fast i sin bolig som alderen stiger. Overordnet i alderdommen bliver vi faktisk helst boende hvor vi bor. Jo flere år man har rundet, jo flere år har man typisk også boet i sin nuværende bolig. Tal viser 45% ud af 50-89årige (2015) har boet i deres aktuelle hjem i 21år eller derover. Hvoraf lidt over 50% af de 60-79årige har boet i deres hjem i 21år eller derover (Ældre Sagen 2016:42). Således lader de ældre ikke til at have en særlig stor flytteiver generelt set. Men når de ældre så vælger at flytte, er ene af de hyppigst forekomne flytteårsager et ønske om at få en mindre bolig (Lauritzen et al. 2012:65), hvilket jo er meget foreneligt med at flytte ind i et bofællesskab. Derfor er det interessant at kigge på, hvad dét er der får nogle til at tage skridtet og flytte videre og ind i et seniorbofællesskab. At undersøge hvilke omstændigheder og perspektiver der ligger bag hos seniorerne som formår at handle og forholde sig til deres boligsituation.

Trods den generelt relativt statiske tilstand i de ældres boform er der en væsentlig interesse for seniorbofællesskaber blandt de ældre. Realdania og Ældre Sagen har sat fokus på seniorbofællesskabsmulighederne og deres undersøgelser indikerer blandt andet, at 80.000 overvejer at flytte i seniorbofællesskab indenfor fem år (Realdania 2019) (Ældre Sagen 2017). Dette tal skal ses i relation til, at der i øjeblikket kun eksisterer omkring 5000 boligenheder i seniorbofællesskaber (Rambøll & Realdania 2016:14). Undersøgelse viser at omtrent hver tredje af de ældre, som generelt har et ønske om at flytte, foretrækker at flytte ind i en ældreegnet bolig i et seniorbofællesskab (Schulze & Mahncke 2016:2). Der står i gennemsnit 28 ældre på venteliste i hvert enkelt seniorbofællesskab (Schulze & Mahncke 2016:4-5). Vente- og interesselisterne til seniorbofællesskaberne i dette projekt vidner også om megen interesse (Bilag 6:2+5; 8:4; 9:20). Selvom der kan være langt fra tanke til faktisk handling, lægger den udtrykte interesse op til en diskussion af hvad der ligger til grund for interessen. Der er behov for en undersøgelse af ikke bare seniorernes flyttemotiver, men også konteksten for disse motiver. Hvilke opfattelser af hjemmet og

potentielle problemstillinger man kan sidde med som seniorer. Hvis man skal udnytte potentialet i interessen, er det vigtigt at forstå hvordan folk træffer valget. Hvad får dem til at tage det afgørende skridt og gå ind i den dramatiske transformation, som det må være at forlade sit nuværende hjem, og flytte ind i en bolig og et fællesskab af ukendt karakter.

Specialets formål er at være med til at afdække hvilke faktorer har påvirket seniorernes beslutningsproces, samt de forhindringer og muligheder der eksisterer ud fra seniorernes perspektiver. En afdækning heraf kan være med til bedre at forstå deres valg og anskueliggøre hvordan seniorernes bolig-behov og beslutningsproces kan afhjælpes.

Seniorernes perspektiver på boligen og hverdagslivet er relevante at undersøge, fordi megen forskning om hjemmet og boformer traditionelt set har omhandlet typisk ejerboliger samt kernefamilier (Després 1991:102-104) (Mechlenborg, 2007:76-79). Disse grupper har mange af seniorerne jo typisk tilhørt, men nu hvor de er indtrådt i en ny livsfase hvor børnefamilielogistik, karriereræs og deslige ikke længere sætter dagsordenen, så kræver det at man også undersøger hjemmet ud fra deres nye positioner i livet og de dertilhørende perspektiver, således anvendes et livsfaseperspektiv i specialet (Ærø 2002). Det kræver at man kigger på hvad det er som de mangler i hjemmet, og hvordan har de formået at tage beslutningen om at opgive de mere "traditionelle" måder at bo på - endda i en sen alder. Derfor er det aktuelt at stille spørgsmålstejn ved seniorernes opfattelser, og undersøge hvilke overvejelser og årsager der ligger bag seniorernes interesse for at flytte i seniorbofællesskaber.

Problemformuleringen omhandler således seniorernes beslutningsproces og de bagvedliggende perspektiver, og lyder som følger:

Hvilke flyttemotiver og hjemopfattelser ligger bag seniorers valg af seniorbofællesskabet som bolig, samt hvordan påvirkes beslutningsprocessen undervejs?

Arbejdsspørgsmål

Hvilke flyttemotivationer udtrykker seniorerne for deres valg?

Hvilke hjemopfattelser og faktorer ligger bag deres beslutningsproces?

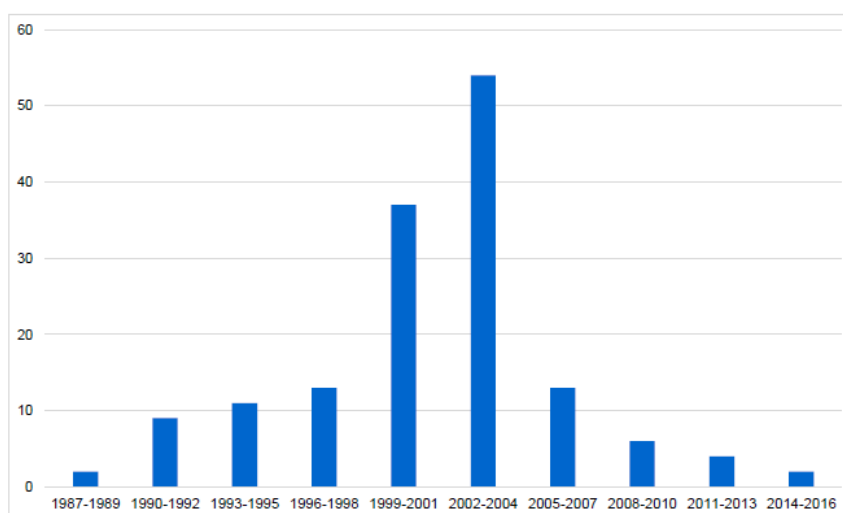
Hvordan påvirkes beslutningen undervejs frem mod indflytning i seniorbofællesskabet?

3 Seniorbofællesskaber

Følgende vil forklare nærmere om seniorbofællesskaberne som boligtype og belyse hvilke præmisser gør sig gældende for indflytning i et seniorbofællesskab og seniorernes beslutningsproces heromkring.

De allerførste seniorbofællesskaber i Danmark blev etableret på Nørrebro i København i 1987 i samarbejde med Lejerbo, men efter eget initiativ fra beboerne (Pedersen 2013:12). Fra slutningen af 1990'erne og en årrække frem til omkring midten af 00'erne, skete der en væsentlig vækst i antallet af seniorbofællesskaber (Pedersen 2013:30-31). I de senere år har væksten af nye seniorbofællesskaber dog ikke været stor. Siden tiden omkring finanskrisen er etableringen af nye seniorbofællesskaber faldet drastisk (Pedersen 2013:31). Som figuren viser blev størstedelen af seniorbofællesskaberne blev opført omkring årtusindeskiftet (Nielsen & Pedersen 2016:7).

I dag vurderes der at være omtrent 250-350 seniorbofællesskaber (Pedersen 2013:20). Dette betyder der eksisterer cirka 5000 boligenheder i seniorbofællesskaber (Rambøll & Realdania 2016:14).

Figur 1 Oversigt over opførselsåret for seniorbofællesskaber 1987-2016 (Nielsen & Pedersen 2016:7)

Dog er tallene er ret svære at præcisere nøjagtigt og få valideret idet der ingen officielle krav eller lister eksisterer (Pedersen 2015:129).

Seniorbofællesskaberne består traditionelt af typisk 15-30 boligenheder (Bjørk et al. 2002:28) (Rambøll & Realdania 2016:14).

Majoriteten af seniorbofællesskaber udgøres af almene lejeboliger (55%), mens andelsboliger udgør cirka 38%. I starten blev størstedelen etableret som andelsboliger, men med tiden er offentligt støtte dog blevet nemmere at opnå. Således undgår de ældre forpligtigelserne forbundet med at være herre i eget hus og have en andels-/ejerbolig. Under 7% af seniorbofællesskaberne er dermed opført som

ejerboliger eller privat udlejningsboliger via eksempelvis pensionsfonde (Pedersen 2015:129) (Hansen et al. 2000:16-17).

Kønsfordelingen i seniorbofællesskaber har en lille overvægt af kvinder. Undersøgelser gennem årene tyder på andelen af kvindelige beboere ligger på omtrent 60-66%, men de fleste mænd har dog en partner som de flytter ind sammen med (80%). Således tegner det et billede af enlige mænd er sværere at tiltrække i seniorbofællesskaberne (Pedersen 2014:56-57).

De fleste seniorbofællesskaber har en nedre aldersgrænse på mellem 50-55år ved indflytning og oftest ingen øvre grænse. 74% af beboerne i seniorbofællesskaber er mellem 60 og 79 år (Pedersen 2013:59-60). Seniorbofællesskaberne er lokaliseret henover det meste af landet, men de er især opført i hovedstadsområdet, det østlige Jylland omkring Aarhus og på Fyn (Pedersen 2013:35)

Etablering af seniorbofællesskaber

Førnævnte vækst fra slutningen af 90'erne og frem skyldtes blandt andet, at den daværende forbrugerorganisation *Boligtrivsel i Centrum* udviklede en etableringsmodel for bofællesskaber som øgede effektiviteten og gennemsigtigheden i projekteringsforløbet for bofællesskaberne (Bjørk et al. 2002:16). Dermed ikke sagt, at der er nogle specifikke regler for hvordan et seniorbofællesskab kan eller bør etablere sig. Det er op til det enkelte seniorbofællesskab, hvordan de ønsker rammerne for bofællesskabet skal være – de fysiske såvel som sociale (Pedersen 2013:12-13).

De sociale rammer udvikles i hvert enkelt seniorbofællesskab ud fra de ønsker og omgangsformer som beboerne har og ønsker (Bjørk et al. 2002:18). I nogle bofællesskaber foregår denne proces relativ ukontrolleret over tid som bofællesskabet etableres og udvikler sig. Mens andre seniorbofællesskaber går mere konkret og strategisk til værks, eksempelvis med et studiekredsforløb hvorigennem diskussioner skaber en form for forventningsafstemning og retningslinjer for fællesskabets samvær - i håb om nemmere at kunne etablere et godt socialt miljø på stedet (Bjørk et al. 2002:27-28). Det er vigtigt at være bevidst om, at idealet for samværsformen i ét seniorbofællesskab ikke er bedre eller dårligere end en anden, idet beboergrupperne og ønskerne for bofællesskaberne kan være forskellige.

De fysiske rammer er dog typisk karakteriseret ved hver beboer/samlevende par har en selvstændig bolig med badeværelse, køkken og soveværelse, samt flere værelser/opholdsrum afhængig af

boligens størrelse (Pedersen 2013:48). Seniorbofællesskaberne har som minimum et fælleshus/-lokale hvor sociale aktiviteter kan foregå. Dette fælleshus/-lokale har som regel et køkken og spisepladser nok til alle beboerne. Derudover har over 80% af seniorbofællesskaber også gæsteværelser og terrasse til fælles rådighed og næsten to tredjedele har hobbyrum tilgængeligt (Pedersen 2013:46-47).

Boligerne er typisk opført efter ældrevenlige principper, således boligforhold uden dørtrin og kørestolsvenlige dimensioner generelt i bebyggelserne (Pedersen 2013:49). Cirka 95% af seniorbofællesskaberne er nybyggerier, og størstedelen er anlagt som etplans række-/klyngehuse med et fælleshus (Pedersen 2013:44-45). Seniorbofællesskaber kan dog sagtens også forefindes i etagebyggeri – omkring 15% er konstrueret således (Pedersen 2013:52).

Bofællesskabernes kvaliteter

Overordnet set anses seniorbofællesskaber for at være velfungerende og boligformen fremstår som havende en positiv effekt på seniorennes livskvalitet. Et SFI-projekt viser ældre i bofællesskaber har et tættere forhold til deres naboer og bruger hinanden mere sammenlignet med ældre bosat i andre boligformer, samtidig med de har færre tegn på social eksklusion (Siren & Poulsen 2016:2). En spørgeskemaundersøgelse viser et betydeligt flertal af beboerne anser de fælles aktiviteter og et trykt boligmiljø som de store kvaliteter ved seniorbofællesskabet og ligeledes angiver de, at de føler bofællesskabet øger deres livskvalitet (Nielsen & Pedersen 2017:14). En andel på 69% mener det har øget deres livskvalitet, at de er flyttet i en seniorbolig og 75% har øget relation til deres naboer efter flytningen til et seniorbofællesskab (Schulze & Mahncke 2016:3). Disse resultater stemmer overens med de udtrykte flytteårsager, som domineres af ønsker om tryghed og socialt samvær såvel som en mere overkommelig/mindre bolig (Nielsen & Pedersen 2017:9-12) (Pedersen 2013:61-63). Ovenstående tendenser passer ligeledes med de udtrykte oplevelser af, at ældre bliver boende i seniorbofællesskaberne og ventelisterne overordnet set er lange (Bilag 6:2+5; 8:4; 9:20) (Schulze & Mahncke 2016:4-5).

Der tegner sig således et billede af, at seniorbofællesskaber er en relativ ny boligform som kan se ud på mange forskellige måder og som således også er op til fortolkning.

4 Begrebs- og læsevejledning

Præ-seniorbofællesskabsbolig:

Dette begreb henviser til selve boligen seniorerne bor/boede i før de flytter/flyttede i seniorbofællesskab. Jeg anvender dette begreb for tydeligt at præcisere når jeg taler om boligen forud for seniorbofællesskabet. Fremfor for at sige tidligere/nuværende/lignende bolig, således det ikke kan misforstås hvilken bolig der omtales. Idet interviewpersonerne består både af seniorer der stadig bor for sig selv såvel som nogle der er flyttet i seniorbofællesskab.

Bilagsreferencer:

Der henvises til de transskriberede interviews ved anvendelse af bilagets nummer efterfulgt af et sidetal, som tilhører det specifikke bilag og er anført nederst på siderne i det transskriberede. Derfor ser en bilagsreference således ud: (Bilag 7:10-11). Hvis det gælder flere steder fra samme bilag indeholder referencen et plus ”+” og bruges flere forskellige bilag adskilles de af semikolon ”;”. Et eksempel herpå: (Bilag 7:10-11; 9:2+6).

5 FORSKNINGSFELT OG DEN TEORETISKE RAMME

I følgende afsnit vil den valgte forståelsesramme for specialet forklares.

Eftersom specialet omhandler seniorers flyttemotiver, er der overordnet anvendt mobilitetsforskningen med fokus på boligen som ramme. Dette skal bruges til at iscenesætte og forklare de overvejelser som seniorer udtrykker i forhold til beslutningsprocessen og valget om at flytte i seniorbofællesskab.

Geografisk mobilitet som forskningsfelt består af alle de flyttemotivationer, boligpræferencer, flyttemønstre og faktorer som forskningen viser, er relevante når folk skal flytte. I denne kontekst er der fokus på de ældre, og således vil flyttemotiver med videre for befolkningen generelt set ikke blive uddybet til bunds.

Første afsnit omhandler de danske boligformer og -præferencer for give indsigt i konteksten som flyttemotiverne skal ses i. Boligpræferencer skal bruges til at give perspektiv til seniorernes præferencer i analysen og forstå historikken bag.

Dernæst forklares mobilitet ud fra et teoretisk livsfase perspektiv, som tager udgangspunkt i Ærøs (2002) mobilitetsbegreber der er funderet i en Bourdieu-tilgang.

Derudover anvendes ydermere Andersen (2010) samt Kristensen & Andersen (2009), som ligeledes har et fokus på livsforløb og bidrager til de teoretiske anvendelsesbegreber indenfor mobilitetsforskningen. Efterfølgende forklarer karaktertrækkene ved mobiliteten – hvem er mobile og hvorfor. Analytisk vil dette belyse de faktorer der er i spil hos de ældre og hvorledes dette også er medbestemmende i forhold til deres valg/beslutningsproces og overvejelser.

Ydermere vil forskning omkring hjemmet anvendes teoretisk som et medforklarende perspektiv.

Mobilitet handler jo om hvordan vi vælger at bo. Hjemforskningen bidrager med indsigt i forskellige opfattelser af hjemmet.

Carole Després' (1991) kritiske sammenfatning indenfor hjem-forskning er anvendt i specialet for at belyse hvilke perspektiver og faktorer der har betydning når vi taler om personers hjem. Hertil bidrager Ewart & Luck (2013) i forhold til specifikt ældre og hjemmet betydning.

Herunder skal det bidrage med nogle konkrete begreber, som kan bruges til at stille spørgsmålstegn ved og diskutere hvad der betyder noget for folk i forhold til hjemmet. Både analytisk i specialets analysedel, men også som forhåndsviden i forbindelse med udformning af interviewguide.

Mary Douglas' (1991) teoretisering omkring hjemmet har et meget socialt bundet, hvor fællesskab

er et afgørende element i forhold til hjem-opfattelse, hvilket fremstår væsentligt i relation til seniorbofællesskab (Douglas 1991).

Boligformer og boligpræferencerne

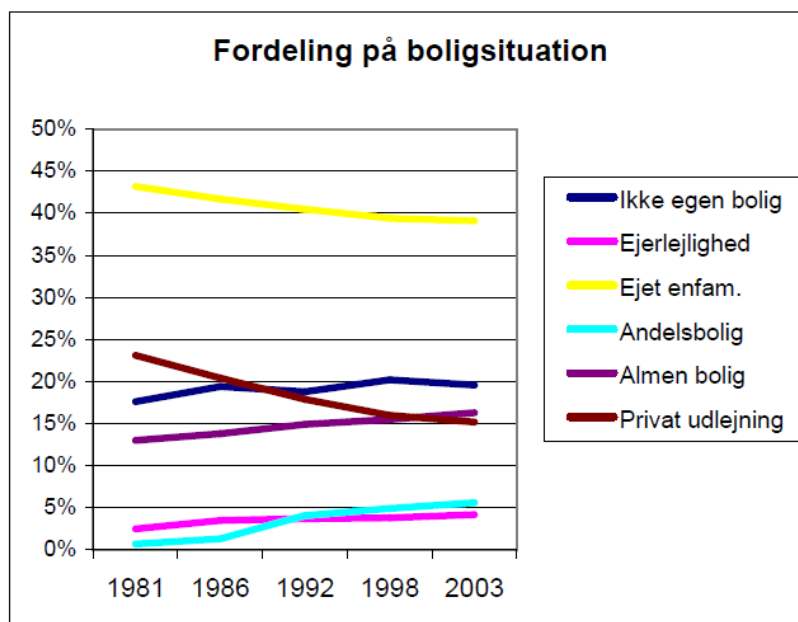
Indledningsvis vil belyses kort hvordan fordelingen af de danske boligformer egentlig er, for at sætte rammen og forstå hvilken kontekst mobiliteten og overvejelserne skal anskues i. Som figuren viser er det tydeligt det typiske parcelhus som dominerer de danske boligformer.

Boligen har mange betydninger (udover de fysiske nøgterne funktioner), og disse betydninger

influerer vores præferencer og boligvalg. Idealerne i vores samfund om den gode bolig, som en mulighed for alle, har præget udviklingen på boligområdet, og politiske tiltag som rentefradrag på låneudgifter til fast ejendom har fungeret som incitament til at købe egen bolig (Ærø 2002: 9). Incitament eller ej – når man kigger på individernes præferencer er ejerboligen vores foretrukne overordnet set.

Forskellene mellem folks boligvalg og -præferencer kan kobles til at man er i forskellige livsfaser, således forskelligt behov og ressourcer, samt ens baggrund og bolighistorik (Kristensen & Andersen 2009:6-7). Man skal huske, at forskellige generationer har skullet etablere sig i forskellige historiske- og boligmarkeders perioder og dermed under forskellige vilkår, hvilket vil have påvirket deres muligheder og boligpræferencer, såkaldt *generationseffekten* (Kristensen & Andersen 2009:13,61).

Figur 4. Udviklingen i familiehustandes fordeling på boligformer 1981-2003.

Note: Familiehustande omfatter ikke hjemmeboende børn over 20 år, der opfattes som selvstændige husstande. Kilde: AKF/SBi 2001 og nye beregninger for 2003.

Figur 2 - Fordeling på boligformer gennem årene. Se bilag for større version (lånt fra Kristensen & Andersen 2009:27)

Her gælder det for den ældre generation at der fra 60'erne har været en stigning i antallet som har en ejerbolig blandt de ældre par – parcelhusdrømmens udvikling slår igennem – mens de ældre enlige i væsentlig grad er flyttet over i almene boliger, mens privat udlejning er faldet (Kristensen & Andersen 2009:67-68). Det skal pointeres den nævnte undersøgelse er fra 2009, men dette omhandler netop ældre som har været på boligmarkedet i mange år. De har i kraft af den såkaldte generationseffekt en bolighistorik og erfaringsgrundlag, som er domineret af disse forudgående tider. Begrebet *generationseffekten*, spiller en rolle til kunne belyse nogle af de omstændigheder som ligger bag seniorernes perspektiver. Det kan dermed bruges til at belyse omstændighederne og fortidens betydning. Følgende skitseringer af boligformernes fordelinger og boligpræferencerne skal på samme vis være med til at sætte i kontekst interviewpersonernes overvejelser og beslutningsproces omkring at flytte i seniorbofællesskab.

Ejerboligen i formen enfamiliehuset er den boform som dominerer en række livscyklusgrupper. Især par (30-59år) både uden og med børn og ældre par, bor i eget parcelhus (60-80%) (Kristensen & Andersen 2009:14). Mens de ældre enlige fordeler sig mere som singler lidt mere ud på almene udlejningsboliger, ejet parcelhuse (47%) samt privat udlejningsboliger (Kristensen & Andersen 2009:14). Ejerboligen dominerer vores præferencer, og alle socialgrupper foretrækker allerhelst ejerbolig. Det er dog pensionisterne som har den laveste score på omtrent halvdelen (Kristensen & Andersen 2009:77f). Men blandt de pensionister – enlige såvel som par – der ønsker en lejebolig (43%), er det omtrent halvdelen af dem som foretrækker en almen bolig mens kun 28% vil bo i privat udlejning (Kristensen & Andersen 2009:16).

Andelen af de ældre par som bor i ejerbolig er næsten dobbelt så høj som blandt de enlige, men det gælder for begge grupper, at der er flere som bor i ejerbolig end der egentlig ønsker det (Kristensen & Andersen 2009:73). Ligeledes viser et svensk studie, at der faktisk er færre som ønsker at eje sammenlignet med hvor mange der reelt gør det, og ønsket falder med alderen (Abramsson & Andersson 2016:227-8). Svensk mobilitetsstudie har faktisk også indikeret en stigning i mobiliteten fra ejer til lejlighed blandt ældre (Abramsson & Andersson 2012:585+599). Såvel viser også danske tendenser, at især enlige ældre flytter i lejeboliger. Parrene er mere fordelt ved ændring af boligform, omend lejebolig også er den overvejende type flytningerne trækker mod (Skak & Bloze 2014:38-42). Dette kan ses i relation til de mindre boliger vinder indpas blandt de ældre. Et studie omhandlende europæiske seniorers mobilitetsvalg og faktorerne der påvirker, viser en bevægelse

mod mindre boliger blandt de ældre - en tendens som øges med alderen. Andelen af dem som vælger at flytte i en lejlighed, går fra 47% i aldersgruppen 50-59år til 63% for aldersgruppen ≥ 80 år. Dog er der en forskel heromkring afhængig af civilstatus (Angelini & Laferrère 2012:546,562). Dette ligger i tråd med svenske resultater der viser, at Civilstatus påvirker tendensen til at bo i ejerbolig - faktisk mere end alderen jævnfør udregningerne (Abramsson & Andersson 2016:229). De ældste ældre og nyligt enlige er dem som hyppigst er flyttet (Abramsson & Andersson 2016:218-219). Dog skal det pointeres at flytteintentionerne faktisk er lavest blandt de ældste (Abramsson & Andersson 2016:227)

Når man kigger på danskernes boligpræferencer, er det vigtigt at pointere præferencer udvikler sig gennem livsforløbet (Kristensen & Andersen 2009:61-63). Det fremstår måske som selvsagt for nogen, ligeledes som vi udvikler os på andre parametre, men det gør det ikke mindre vigtigt at italesætte hvori disse forskelle ligger og hvad de mere præcist dækker over:

”Hovedtrækkene er, at præferencerne over livsforløbet skifter fra vægt på byens tilbud og nærhed til ens sociale netværk blandt de unge uden børn, til prioritering af børnenes vilkår blandt børnefamilierne, og til prioritering af natur og social homogenitet i boligområdet hos de ældre” (Kristensen & Andersen 2009:72)

De ældre par vægter naturen højst og over dobbelt så højt som den næsthøjeste faktor social homogenitet (betydende beboere skal ligne hinanden (Kristensen & Andersen 2009:46)). Imens de ældre enlige vægter social homogenitet højst, tættere forfulgt af naturen og byens tilbud på tredjepladsen – sidstnævnte som ikke rangerer hos parrene (Kristensen & Andersen 2009:72). Forskellen kan skyldes, at de enliges gennemsnitsalder er højere.

Vores livsforløb er mere varierede i dag end nogensinde på grund af flere skilsmisser og forandringer indenfor karrierer. Dermed er vores fremtidsforventninger heller ikke så statiske mere som tidligere hvilket kan influere folks boligpræferencer og disses udvikling (Andersen 2010:48). I dansk studie ses en tendens til, at især de yngre ældre (her 52-57år) revurderer deres boligsituation. Således er flytteovervejelserne hyppigere blandt de yngre ældre men i forhold til faktiske flytninger vises ikke alderen har nogen indflydelse (Gottschalk et al. 2005:20).

Dette tyder på en større refleksivitet end man tidligere har set tendens til, og dette set i relation til de mere varierede livsforløb, giver et glimt af nogle små skridt i en ny retning indenfor mobiliteten.

Mobilitetsteori med livsfaseperspektiv

Vores bolig udfylder mange funktioner for os, som hjemforskning belyser hvilket forklares yderligere senere. Boligen udfylder ikke bare nogle simple fysiske funktioner, men fungerer også som et værktøj for identificering. Vores boligvalg og præferencer er dermed ikke blot en enkel rationel afvejning af muligheder og et valg uafhængig af tid. Udover økonomiske og æstetiske faktorer, er boligvalg og ændring af bolig koblet til ens livsforløb. Det skal forstås således, at en ændring af boligforhold typisk er relateret til en væsentlig ændring i ens liv. Det er dette som livsfase-perspektivet står for i mobilitetsforskningen. Boligskiftet ses som en del af en skelsættende overgangsfase i ens livscyklus, hvor ens livssituation ændres og således også ens præferencer og boligvalg. Den ændrede livssituation kan være flytte hjemmefra, flytning ved parforhold/skilsmiss, dødsfald, alderdom og lignende (Ærø 2002:11-12). Således ændringer af både negativ og positiv art som bliver væsentlige faktorer for mobilitetsovervejelser.

Overordnet set viser mobilitetsforskningen, at vi er meget lidt mobile og generelt holder os til området vi bor i, især hvis man er opvokset der eller har boet der i mange år. Dette skyldes at vores stedstilknytning konstrueres og forstærkes som årene går (Andersen 2010:20-21). Folks mobilitet er således som regel knyttet til at der foregår disse skelsættende forandringer i deres livsforløb, som ændrer betydningen af stedstilknytningen, idet denne ellers ofte modarbejder mobilitet.

Stedstilknytningen fungerer som en såkaldt *intervening obstacle* imod mobiliteten. Disse *obstacles* også kan være flytteomkostninger eller sociale omkostninger eller noget helt andet; elementer som har en negativ modarbejdende indflydelse på mobiliteten og dermed fastholder én i sin eksisterende bolig. I klassisk migrationsforskning taler man om *intervening obstacle* som: "...en barriere, der skal overskrides før migration kan realiseres" (Andersen 2010:60). Denne sammen med tre andre faktorer er afgørende for mobiliteten; faktorer ved henholdsvis fraflytningssted (*push*) og tilflytningssted (*pull*) samt *personlige faktorer*. Det er dog vigtigt at se disse faktorer i et dynamisk perspektiv i form af livsfasecyklus for at tage højde for deres varierende betydning gennem tiden (Andersen 2010:60-61).

Stedstilknytning ses ofte som noget socialt i form af eksempelvis socialt netværk, men tilknytningen agerer på flere niveauer, herunder de fysiske såsom selve boligen. Man kan derved tale om tilknytning på forskellige niveauer, både helt nede på bolig-niveau såvel som regionalt.

Studier viser forskellige rangeringer af disse, men flest studier har dog fokuseret på bolig og lokalområdet (Andersen 2010:21). Studier har vist, at en social tilknytning er vigtigere end fysisk, når vi taler om grundlaget for stedstilknytningen (Andersen 2010:63), således rangerer det sociale højere end fysiske omstændigheder for vores stedstilknytning.

Disse bånd som man gennem årene knytter via ens bolig både socialt og følelsesmæssigt, til selve boligen såvel som området, kaldes også ”*commulative inertia*” (Ærø 2002:18). *Inertia*, på dansk inerti, betyder træghed og udtrykker et objekts tilbøjelighed til at forblive i samme tilstand/bevægelse med mindre udefrakommende kraft påvirker (Ordnet.dk). Disse bånd er til dels dét som hjemforskningen omhandler, i form af hvad der betyder noget for os ved boligen og hvilken rolle hjemmet udfylder og udgøres af. Det skal pointeres om Ærøs begreber om stedstilknytning og livsfase-perspektivet, at hans teoretisering tager udgangspunkt i Bourdieus forståelsesramme. En ramme bygget ud fra et dialektisk forhold mellem individets reflektive handlemønstre og objektive strukturer, som indlejres til dispositioner såkaldt *habitus*: ”...*det enkelte menneske inkorporerer de objektive sociale strukturer som mentale eller kognitive strukturer i en form for socialisering*” (Ærø 2002:17). Således skal mobilitetens vilkår i et livsfaseperspektiv også forstås ud fra denne ramme.

Indenfor mobilitetsforskning taler man også om begrebet *stress-threshold* (Andersen 2010:61). *Stress-threshold* betyder utilfredsheden skal krydse en bestemt grænse før man får et ønske om at flytte. En grænse hvorved fordelene kan opveje ulemperne i form af omkostningerne, økonomisk og socialt ved en flytning. Man kan sige *push-* og *pull-*faktorerne samlet set skal overgå stedstilknytningen og omkostninger (Andersen 2010:61). Oprindeligt taler ophavsmanden Wolpert om, at hvis et steds nytteværdi for én er lav, vil stressen opstå og utilfredsheden stressen vil presse én til flytteovervejelser (Gottschalk et al. 2005:5).

Herudover påvirker udbuddet af boliger også, om flytteønsket så i sidste ende realiseres pointerer Ærø (Ærø 2002:18), hvorved et strukturelt element inddrages i processen. Selvom vi heri taler om flyttemotiver, stedstilknytning og livsfaser ud fra individets position hovedsagligt, skal ikke fornægtes at der eksisterer nogle *intervening obstacles* som ligger udenfor individernes umiddelbare indflydelse og beslutningsproces. Udbuddet påvirker også indirekte i den forstand, at de ældre typisk følger hvad der er velkendt for dem og dét som er normalen i deres lokale kommunale boligmarked, meget jævnfør Bourdieu kan man sige. De ældre ved faktisk ikke nok om de forskellige boligmuligheder generelt, ifølge svensk studie (Abramsson & Andersson 2016:219-220).

Livscyklusfase siges at være det bedste tilgang til at beskrive og strukturere folks mobilitetsmønstre, med forbehold for at tidligere undersøgelser ikke tager højde for de mere forskelligartede familiekonstellationer og familiemønstre vi har i dag (Ærø 2002:23). I sammenhæng med dette speciale kan dog argumenteres for, at dette ikke har markant betydning jævnfør *generationseffekten*, idet der her er tale om ældre. Betydende deres baggrund og boligkarriere hovedsagligt har været præget af mere traditionelle konstellationer end vi ser aktuelt i dag såsom de stigende familier bestående af dine-mine-vores børn, solomødre, regnbuefamilier med videre. Dog er de en del af udviklingen mod et anderledes familiemønster end kernefamilien i kraft af skilsmisseraten og kernefamiliens nedgang i løbet af deres liv, hvilket kan påvirke præferencerne og mobiliteten som forklaret andetsteds (Andersen 2010:48) (Abramsson & Andersson 2012:600). At bryde op og flytte er en multifacetteret beslutning som ikke mindst afgøres af de subjektive opfattelser af de forskellige forhold mere end de nøgterne omstændigheder (Andersen 2010:60), Således kan man ikke se på det med en rationel kasse-tænkning. Derfor giver det mening at tage udgangspunkt specifikt i seniorernes opfattelser og begrundelser, ydermere at arbejde med et livsfaseperspektiv for at belyse hvilke faktorer påvirker deres beslutningsproces og mobilitet.

Karaktertræk ved mobiliteten

Følgende vil belyse hvad der karakteriserer de mobile/ikke-mobile og hermed hvilke karakteristiske faktorer der gør sig gældende for mobiliteten ifølge forskningen i relation til de ældre især.

International mobilitetsforskning viser at mobiliteten falder med alderen i alle DK-sammenlignelige lande. Gennemsnitligt flytter 17% af befolkningen om året, men dette tal er kun 3% for folk over 50 år (Ærø 2002: 22). Generelt falder mobiliteten bare markant med alderen (Andersen 2010:10).

Men det er vigtigt at have i mente, at det jo i væsentlig grad handler om tilknytning den såkaldte *commulative inertia* i Ærøs begreber, så år i boligen og ikke "bare" folks dåbsattest. Et europæisk studie viser, at det ikke er alderen i sig selv der er afgørende, men tiden i pågældende bolig som mindsker sandsynligheden for flytning (Angelini & Laferrère 2012:549).

Ældre par med tidligere hjemmeboende børn er de mindst mobile på hele boligmarkedet, mens ældre enlige er lidt mere flyttebare (Ærø 2002:23).

Ofte sker der ikke en ændring af vores boligforhold trods ændrede forhold, såsom økonomisk, fordrer en flytning ville give mest mening. Dette gælder især for ældre (Ærø 2002:18+21-22). At

børnene flytter hjemmefra har ofte ikke en væsentlig betydning for mobiliteten, selvom ens præferencer egentlig har ændret sig (Andersen 2010:47-48), og mobiliteten forbliver lav faktisk indtil helbredet svigter og man bliver mindre fysisk mobil. Dette bekræfter førnævnte europæiske studie hvori der vises mobiliteten generelt falder undtagen når de ældre bliver +80år, idet mobiliteten så stiger på grund af indflytning på plejehjem (Angelini & Laferrère 2012:547-548). Flytteintentioner er lavest blandt de ældste hvilket kan fremstå modsat sammenholdt med den højere mobilitet blandt de ældste, men dette kan skyldes at de sent tilpasser til alderdommens ændrede vilkår og dermed nødvendigheder (Abramsson & Andersson 2016:227).

Den ældste gruppe af danskere (over 67 år) er også dem med den korteste flytteafstand, det vil sige at de generelt flytter meget lokalt (Andersen 2010:97). Størstedelen – 80% - af de ældre som faktisk flytter, bliver indenfor deres kommune og overordnet viser forskning ældre flytter korte distancer (Skak & Bloze 2014:32) (Abramsson & Andersson 2016:219).

Dog skal det pointeres, at dem som går på pension er mere mobile end gennemsnitlige flytninger (Andersen 2010:26). Det konkluderes også i en hollandsk undersøgelse (som undersøgte flytninger og flyttedistance i relation til livsfase-begivenheder), at pension får ældre til at flytte lokalt såvel som mere vidtrækkende (Bloem et al. 2008:21,38).

Rent socioøkonomisk viser det sig, at højt uddannelsesniveau trækker mobilitetsraten op ad, men man skal have i mente at arbejdsløse er mere mobile end beskæftigede (Andersen 2010:10-11). Udover uddannelsesniveau øger mobiliteten (Abramsson & Andersson 2012:594), har en del af nutidens ældre-generation måtte flytte mere udpræget end tidligere grundet uddannelse og arbejde. Samtidig er skilsmisseraten steget, hvilket betyder ydermere husstande allerede ofte er brudt op tidligere. Disse faktorer indvirker på, at flytninger er mere normalt for en del ældre end førhen. Samtidig er det er bevist, at tidligere flytninger øger chancen for yderligere flytninger (Abramsson & Andersson 2012:583).

Undersøgelser viser ens civilstatus såvel som ændring af civilstatus er et væsentligt element når man taler om folks geografiske mobilitet (Skak & Bloze 2014:42-43). Ægtefæller er mindre mobile (Abramsson & Andersson 2012:585) (Ærø 2002:23). I tidligere nævnte svenske regressionsanalyse om karakteristika af ældre som har valgt at flytte, var den mest signifikante variabel en ændring i ægteskabsstatus, mere end alderen (Abramsson & Andersson 2012:595-596) (Abramsson &

Andersson 2016:229). At miste en ægtefælle, dødsfald eller skilsmisse, øger dermed chancen for flytning qua den nye livssituation, ligesom det europæiske studie også bekræfter (Angelini & Laferrère 2012:555-556). Samtidig indikerer resultaterne, at der kan komme en øget mobilitet fremadrettet i kraft af blandt andet uddannelsesniveaue og skilsmisseraten stiger (Abramsson & Andersson 2012:600)

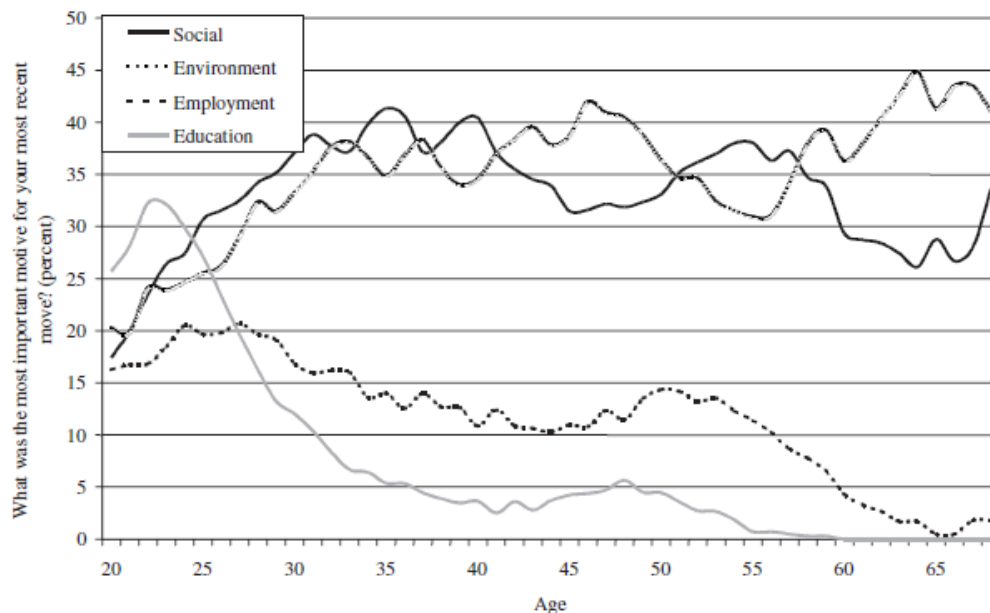
Disse karaktertræk af mobiliteten kan anvendes til at belyse og diskutere seniorerne i dette projekt, herunder diskutere de bagvedliggende faktorer og forklaringsårsager bag mobiliteten og flyttemotiverne. Såsom hvilke faktorer der stemmer overens eller ej med interviewpersonernes baggrunde eller dominerer deres flyttemotivationer. Følgende vil netop gennemgå flyttemotiver mere generelt, for at analysen kan sætte dette i relation til og diskutere interviewpersonernes motivationer op herimod.

Flyttemotiver

Ovenstående såkaldte karaktertræk ved mobiliteten blandt ældre siger jo indirekte noget om flyttemotiver, følgende vil mere konkret og udbydende forklare flyttemotiver og motivationer i livsfaseperspektiv.

Pensionering skaber incitament til at genoverveje sin boligsituation da man løsrives fra arbejdsmarkedets begrænsninger, men samtidig oftest går ned i indkomst. Beskaffenheden af ens

tilknytning vil dog have en betydelig indflydelse for overvejelserne (Andersen 2010:70). Nogle pensionister rykker på landet blandet andet af økonomiske årsager (Andersen 2010:17,70), mens andre ældre søger

Figur 3 Udviklingen i begrundelser for migration efter alder (Lundholm et al. 2004:65)

at realisere et ønske om en mere urban livsstil og derfor forlader parcelhuset (Andersen 2010:28). Vores flyttemotiver udvikler sig igennem livsfaserne (Andersen 2010:78). Som figuren viser; med alderen bliver arbejde og uddannelse ubetydeligt mens det sociale betydning stiger i starten af 50'erne og dernæst falder nogle år, for så at stige omkring de 65år, mens bolig- og stedspræferencer (*environment*) har et lignede forløb men med modsat fortegn (Lundholm et al. 2004:64-65).

Det skal bemærkes udviklingen har basis i tal om nordiske flytninger over 100km og således anskueliggøres ikke fyldestgørende flytninger af kortere karakter, hvilket en del flytninger blandt ældre er, som tidligere forklaret. De har en kort flytteafstand (Andersen 2010:97), oftest indenfor kommunen (Skak & Bloze 2014:32). Det skal bemærkes at ovennævnte flyttemotiver fra længere flytninger, har visse overensstemmelser med førnævnte studie af udviklingen af danskernes boligpræferencer gennem livet (Kristensen & Andersen 2009), hvori ældre vægter naturen og social homogenitet højt. Dette passer med *environment* (bolig- og stedspræferencerne) får stigende betydning for de ældre. Dog kan man ikke sammenligne det hundrede procent da kategoriseringerne er ret forskellige. Kurvernes omvendt udvikling omkring 50'erne i forhold til *environment* og social, passer i et livsfaseperspektiv med at børnene typisk er helt fløjet fra reden og således falder betydningen af omgivelserne (*environment*) samtidig med at det sociale får øget fokus. Senere vender udvikling, hvorved det sociale falder lidt mens *environment* stiger. Dette skal måske ses i relation til ens (kommende) fysiske begrænsninger begynder at påvirke én. Sluttelig stiger det sociale også i betydning igen, hvilket måske skal kobles til netop ens begrænsende sociale muligheder grundet fysikken, hvilket også forklares lidt nærmere senere (Ewart & Luck 2013).

Danskernes geografiske præferencer generelt har dog en tæt kobling til hvilken boligtype folk drømmer om. Parcelhusdrømmen trækker folk ud af byen, mens folk der trækker mod byen ikke drømmer om hus og hæk, men forventer lejebolig/etagebolig (Andersen 2010:7-8). Overordnet set er der stor forskel på hvilke elementer ved boligens placering og omkringliggende område som folk prioriterer mest, og prioriteringen er klart sammenhængende med hvor man ønsker at flytte hen rent geografisk (Andersen 2010:18-20).

I senior-livsfasen er der ikke tydelige motiver for geografisk mobilitet som på samme vis som tidligere faser, eksempelvis børnefamilie-fasen hvor huset og haven fremstår som tydelige motiver

for mange (Andersen 2010:23). De ældres ringe mobilitet kan ikke forklares ved kvaliteten af boligen, som faktisk ofte er dårligere end gennemsnittet (Ærø 2002:24), men som tidligere nævnt har ønsket om en mindre bolig en rolle. Samtidig viser den danske spørgeskemaundersøgelse, at dårligt helbred for knap hver femte (18,5%) er årsag til flytteovervejelser (Skak & Bloze 2014:39-41). Ligeså har nedadgående helbred vist sig signifikant for at få folk til at ønske at flytte i svensk undersøgelse (Abramsson & Andersson 2016:227). Man kan sige disse faktorer ligger i samme boldgade fordi den mindre bolig såvel som det dårlige helbred, handler om at man ikke kan overskue og formå så meget som man kunne tidligere – dermed er faktorerne koblet til begrænsninger. Det udtrykker egentlig en lidt negativ vinkel, hvor man kan sige tidligere nævnte børnefamilie-motiver er en mere positiv vinkel, idet det omhandler ambitioner og drømme for familielivet.

Analysen vil belyse hvorledes disse flyttemotiver og livsfaseperspektiver passer med overvejelserne hos seniorerne der søger ind i seniorbofællesskaber. Det interessante er hvad der karakteriserer disse seniorers motivationer og beslutningsproces i relation til de bagvedliggende faktorer.

Når man ser på mobilitet og flyttemotiver handler det jo blandt andet om hvor folk vælger at bo og hvad der for dem er hjem og de ønsker skal være hjem. Derfor vil følgende forklare opfattelserne af hjem i form af hjem-forskningens teoretisering om hjemmet med udgangspunkt i Després (1991) og Douglas (1991), men et bidrag vedrørende ældre fra Ewart & Luck (2013). Formålet er at kunne analytisk diskutere hvilke opfattelser om hjemmet interviewpersonerne udtrykker og således påvirker seniorernes flyttemotiver og beslutningsprocessen.

Perspektiver på hjemmet

Carole Després (1991) har belyst hvad disse centrale aspekter ved hjemmet er. Igennem en kritisk litteratur gennemgang, har hun konceptualiseret de dominerende perspektiver som eksisterer når det omhandler betydningen af hjemmet (Després 1991). Hun sammenfatter ti semantiske koncepter som udgør de traditionelle perspektiver i hjemforskningen (Després 1991:97-99). Men hun advokerer for, at man skal benytte en mere integrerende tilgang i studier af hjemmet og hjemfølelse end ”blot” at anskue det med udgangspunkt i individerne og adfærdsteorier, som forskningen traditionelt set har gjort (Després 1991:99-102). I hendes optik er materielle og samfundsmæssige faktorer ligeledes nødvendige at inddrage metodisk i analyser af hjemmet (Després,1991:103-107).

Analyseperspektiverne er udviklet og bruges indenfor hjemforskningen til at begrebsliggøre hvad der har betydning for folks hjemfølelse og forstå opfattelser af hvad hjem er og skal kunne.

De ti traditionelle koncepter kan grupperes lidt i to lejre som omhandler delvis manifestering af ens personlighed samt delvis tryghed i form af rum til relationer, basale behov og kontrol.

Perspektiverne af hjemmet som manifestering af ens selv berører hvordan hjemmet er henholdsvis; en refleksion af ens holdninger og værdisæt (2), et sted hvor man har mulighed for at udfolde sig selv (3), en mulighed for selvrealisering ved at demonstrere sin status (8), koblet til nogle fysiske faktorer og æstetiske valg (9), samt et sted mange forholder sig til ud fra et ideal om at eje (10).

Sidstnævnte handler ikke kun om statussen i at eje men også den sikkerhed og frihed man opfatter der ligger heri, således handler dette punkt også om tryghed ligesom de resterende punkter kan siges på hver sin måde at gøre. Perspektiverne omhandlende tryghed består ydermere af hjemmet som et sted der;

- kræver tid for at opnå sin position som hjem (4)
- yder fysisk sikkerhed, også i form ens mulighed for kontrol over stedet (1),
- kan være et privat helle for én fra omverdenens forventninger (7),
- udgør et center for de aktiviteter man foretager sig som hobbies såvel som essentielle fysiske aktiviteter (sove, spise etc.) (6),
- men også center for emotionel vedligeholdelse via familiære og sociale relationer (5)

(Després 1991:97-99)

Specialets fokus ligger i fin tråd med Després' anbefalinger for hjemforskningen fremadrettet. Idet hun anbefaler forskningen, skal udvide sin forskningshorisont og undersøge hjemmet i andre kontekster end kernefamilien og traditionelle boformer som parcelhuset (Després 1991:102-104), hvilket seniorbofællesskaber må siges at være – især disse bofællesskaber hvor der er tale om almene lejlighedskomplekser og boformen er dermed ikke i nærheden af parcelhuslivet. Hvis der var tale om seniorbofællesskaber i række/-klyngehuse som ejer eller andel, kan man argumentere for at der vil være flere overlap med det traditionelle hjemforskningsperspektiv. Netop disse forskelle i de grundlæggende udgangspunkter for de ti traditionelle analysetilgange, kan få én til at overveje om disse så overhovedet er anvendelige i hjemforskning af helt andre boformer, men ved inddragelse af disse traditionelle semantiske koncepter har man noget konkret at sammenligne ud

med og det muliggør eksplicit at kunne italesætte og undersøge forskelle. Et forbehold man skal have i tankerne/mente i forhold til Després' gennemgang af hjemforskningen og anbefalinger, er at hun taler ud fra en nordamerikansk kontekst (Després 1991:104-107), men dermed ikke sagt hendes perspektiver ikke kan anvendes da hjemmet generelt i den vestlige verdens udvikling har spillet en central rolle, men strukturelle forskelle kan selvsagt påvirke muligheder og tendenser. Ydermere som tidligere vist/gennemgået i afsnit om mobilitetsforskningen, går faktorer tværs landegrænser.

Hjemmets betydning

Udover at vores flyttemotiver og geografiske såvel som boligpræferencer udvikler sig over vores livsfaser, viser forskning at betydningen af hjemmet for ældre ændrer sig med årene. Det er vigtigt ikke blot at se på hjemmet som en fysisk struktur og statisk opfattelse, men at hjemmet og det at føle sig hjemme er en kontinuerlig, foranderlig proces, som ikke bare handler om selve boligen (Ewart & Luck 2013:26-27). Hvilket også er perspektivet som beskrives i hjem-forskningen forklaret i forudgående.

Et britisk kvalitativt studie, belyser hvorledes hjemmet transformeres til et sted som ikke længere har væsentlig betydning som refleksion af en identitet, men som en base hvorfra det er muligt at organisere sig og leve sit ønskede liv ud fra (Ewart & Luck 2013:37-38). Man bliver mere begrænset til hjemmet med alderen, men interessen og engagement ligger i verden udenfor. Jo mere begrænset man bliver og bundet til boligen med tiden, jo mere fokus går på relationer/aktiviteter udenfor hjemmet og opretholde/skabe disse (Ewart & Luck 2013:38-39).

Alderens begrænsninger har skabt et skifte i fokus, og det er af mindre betydning for de ældre hvorledes ting anses og opfattes af andre – det er ikke så vigtigt længere om alt står knivskarpt og farven på væggen er moderigtig mv. Man har afvejet og affundet sig med hvor man vil bruge sit krudt, og det er ikke på fysisk ”ting”/elementer, og slet ikke for andres eller udseendets skyld eller hvordan andre opfatter det. (Ewart & Luck 2013:33-34)

Derudover kan hjemmets betydning også ændres i form af, at hjemmet bliver et sted som er svært at udøve kontrol over, på grund af alderdommens begrænsende konsekvenser som bevirker man ikke kan eller bliver bange for at anvende hjemmet som tidligere (Ewart & Luck 2013:31-32). Således kan hjemmet ikke længere bidrage med nogle af de centrale aspekter som hjem-forskning belyser er vigtige for os såsom hjemmet som givende sikkerhed (Després 1991:97-99).

Hjemmet konstitueres af og udfylder nogle roller for os, ud fra Després gennemgang, og netop dets funktion er på samme vis central for Douglas argumentation omkring hjemmets grundlag som forklares i følgende.

Hjem gennem solidaritetsfællesskab

Hjemmets rolle er det centrale i Douglas bidrag til hjemforskningen, som beskriver hjemmet som organisering. Det beskrives: "...*home as a pattern of regular doings.*" (Douglas 1991:287).

Douglas italesætter hjemmet som et sted der bliver skabt idet man bringer kontrol over et sted/rummet, men det betyder ikke hjemmet skal ses som et fastlåst entydigt sted såsom huset (Douglas 1991:289). Blot i hendes optik, at der skal være noget konsistent og cyklisk og dermed at hjemmet skal anskues som en organisering af sted/rum over tid (Douglas 1991:294). Hjemmet skabes og opretholdes gennem det såkaldte "*virtuelle community*" som udledes på stedet. Dette *community* er dét som afgrænser og konstituerer hjemmet, og det som udgør dets formål (Douglas 1991:297-299). Hjemmets grundlag er solidariteten, hvilken er skabt igennem de hverdagsvaner og handlinger som foregår i hjemmet, og som er baseret på en grundlæggende opfattelse af hvad der er retfærdigt (Douglas 1991:299). Dette skaber fællesskabet – det *community* som hjemmet udgør og bidrager med. Douglas studerer hvad der muliggør solidariteten, og det afdækkes via empiriske observationer af folks strategier når de vil skabe solidaritet (Douglas 1991:288).

Det kan kun lykkes hvis man er indstillet på at indgå kompromiser, for at opretholde solidariteten mellem hinanden og således det såkaldte solidaritets-fællesskab man har skabt: hjemmet. Der hersker nogle regler som skal efterleves. Disse strukturer kan opleves som tyranni, men samtidig er det præcis disse strukturer som giver solidariteten og således hjemmet og dets ressourcer, samt opretholdelsen heraf (Douglas 1991:299-304). Som Douglas forklarer: "*Its continuance is its justification*" (Douglas 1991:298). Douglas fokuserer på fælles møder som måltiderne i hjemmet som et "møde", hvorved struktureringen foregår og solidariteten opretholdes gennem den skjulte reciprocitet; ingen handling er formålsløs men bidrager til systemet kollektive gode og solidariteten, optimalt anskuet (Douglas 1991:302-303).

Denne hjem-opfattelse er gået ud fra et perspektiv om familien som udgørende dét solidaritetsfællesskab der konstituerer hjemmet. Man kan diskutere om og hvorledes hendes

argumentation så kan overføres til andre kontekster hvor et traditionelt familie-setup ikke er givet. Men nøglepunktet i udfoldelsen af hendes teori er, at hjemmet udgør og overlever kun i kraft af, at det udfylder beboernes behov, fordi dette *community* som hjemmet er, er konstitueret og opretholdt via dets medlemmers fortsatte opretholdelse af strukturerne (Douglas 1991:288,306). Solidaritetsfællesskabet har en autoritet, men det er ikke centraliseret. Autoriteten og dets berettigelse ligger i at beboerne overholder de regler og strukturer som man anskuer som retfærdige hvorigennem fællesskabet er skabt. Solidaritetsfællesskabet konstitueres af de indirekte forpligtigelser overfor hinanden, men kan kun fortsat bestå ved disse bånd og præmisser overholdes af medlemmerne, og således også at fællesskabet opfylder medlemmernes behov (Douglas 1991:305-307).

6 Metode

Følgende afsnit vil beskrive den metodiske tilgang anvendt i specialet. Dette speciale er udarbejdet ud fra et kvalitativt metodesign. Eftersom empirien således er af kvalitativ karakter, forklares i dette kapitel selve udvælgelsen af interviewpersonerne herunder specialets afgrænsning, interviewprocessen og den efterfølgende databehandling.

Empirien består udelukkende af kvalitative interviews med nuværende/kommende beboere i seniorbofællesskaber. Kvalitativt arbejde skal ikke underlægges de samme typer metodekrav og arbejdslogikker som kvantitativt arbejde, idet den kvalitative metode arbejder ud fra at kunne skabe valide empiriske resultater igennem dybbegående arbejde med det pågældende felt og interviewpersonerne. Fremfor den kvantitative metodologi, hvor resultaterne fremtræder af mængderne fremfor af detaljerne (Brinkmann & Tanggaard 2015:13-16+521-522).

Første afsnit vil forklare hvorledes den indledende proces med udvælgelse af interviewpersoner.

Udvælgelse af interviewpersoner

Til en start ledte jeg online efter forskellige seniorbofællesskaber, på websites omhandlende seniorbofællesskaber: www.bofaellesskab.dk og via almene boligforeningers hjemmesider. Jeg har derigennem selekteret nogle seniorbofællesskaber og som udgangspunkt kontaktet seks forskellige seniorbofællesskaber enten per mail eller telefonnummer, afhængig af kontakt informationer tilgængelige.

Indledningsvis anvendte jeg seniorbofællesskabernes oplyste kontaktinformationer/-personer, hvorefter pågældende bestyrelsesmedlemmer har videreformidlet min beskrivelse af specialets fokus og mit ønske om at tale med nogle seniorer som ville/netop var flyttet i seniorbofællesskab. Herefter har jeg modtaget henvendelser fra folk som gerne ville interviewes eller kontaktoplysninger på interesserede personer, som jeg kunne kontakte. Jeg anser det som fordelagtigt for en god dialog fra start af, at basere udvælgelsen af informanter på villighed fra deres side, men man risikerer også at misse input og andres synspunkter fra de knapt så engagerede og åbenhjertede. Udvælgelsen af interviewpersonerne er således foregået meget åbent som udgangspunkt og sidenhen snævret ind undervejs i processen, i kraft af nogle interviewpersoner er fundet via andre interviewpersoner, sidstnævnte den såkaldte *sneboldseffekt* (Cottrell & McKenzie 2005:127-128). Jeg opstillede nogle kriterier om, at interviewpersonerne skulle være seniorer i

proces med at etablere/flytte ind i et seniorbofællesskab eller været flyttet ind for nyligt (indenfor max ét år). Dette begrundet i overvejelser omkring, at deres beslutningsproces, herunder motivationer og overvejelser, skulle være nemme at huske og ikke være præget af meget efterrationalisering. Hvis jeg talte med nogle der havde boet der i mange år, ville det være svært at undgå deres udtalelser om beslutningsprocessen ville være påvirket af deres forhold til seniorbofællesskabet.

Jeg selekterede seniorbofællesskaberne som jeg kontaktede ud fra simple kriterier om, at det skulle enten være et seniorbofællesskab i drift eller godt i gang med deres etableringsfase, samt ligge i København eller omegnskommuner. Således har jeg udelukket nye spirende seniorbofællesskaber samt undgået en meget varieret geografisk spredning. Både for at undgå en stor geografisk spredning af hensyn til dataindsamlingen - da jeg ville foretage kvalitative dybdegående interviews ansigt-til-ansigt med folk – og for at undgå et for vidtrækkende forskelligartet felt. Jeg har ønsket at afgrænse det geografiske feltet, velvidende byen således ville udgøre en faktor i sig selv for nogle. Seniorbofællesskaber eksisterer over det meste af landet, men de eksisterer især i hovedstadsområdet, det østlige Jylland omkring Aarhus og på Fyn (Pedersen 2013:35). Det har en væsentlig betydning for størstedelen af interviewpersonerne, at deres seniorbofællesskaber er lokaliseret i byen, (Bilag 1:3; 2:17; 3:5+23; 4:13-14; 5:10-11; 6:1; 7:9; 9:7). Som forskningen viser, er der en sammenhæng mellem geografiske præferencer og ens prioriteringer og forventninger til eksempelvis boligtype (Andersen 2010:7-8+18-20). Den geografiske fordeling diskuteres ikke specifikt da specialet ikke omhandler forskelle på seniorbofællesskaber eller tilsigter en sammenligning af nogen art, men har fokus på beboernes overvejelser og således diskuteres geografien kun i relation til den betydning det har for dem og motivationer – lige såvel som landlige omgivelser kan være af betydning for andre. Dog skal man have i mente, at disse seniorer har valgt seniorbofællesskaber i byen, og ydermere har en del af dem boet i København og omegn i mange år (Bilag 1:2; 4:4; 5:2; 6:16-17; 8:1-2; 9:3-4). Således kan man forestille sig, hvis interviewpersonerne hovedsagligt havde været bosat i provinsen før og søgte nu i seniorbofællesskaber i storbyen, ville deres beslutningsproces have et andet udgangspunkt og inkludere andre overvejelser og valg. Eksempelvis at være nødt til at foretage en langdistance flytning, som studierne viser er svært og sjældnere (Andersen 2010:97) (Abramsson & Anderson 2015:219). Dette skal ikke forstås som om de alle er inkarnerede byboere der aldrig har boet

udenfor S-togets rækkevidde, men blot at man ikke unuanceret kan sidestille deres præ-seniorbofællesskab position og overvejelser med seniorer, som eksempelvis bor i en lille landsby i Vestjylland. Det er således en måde at afgrænse feltet på og skal medregnes når man læser denne analyse.

Der er tilsigtet at skabe en variation og bredde i empirien ved at udvælge interviewpersoner fra forskellige bofællesskaber. Således perspektiverne i empirien ikke risikerer ”blot” at afspejle holdninger og opfattelser fra ét seniorbofællesskab, idet tidligere nævnt studiekredsarbejde i seniorbofællesskabet (Bjørk et al. 2002:27-28) og lignende processer potentielt kan være med til, i hvert fald delvis, at ensrette disse beboeres opfattelser og overvejelser omkring seniorbofællesskaber. Derfor er de interviewede seniorer til knyttet tre forskellige seniorbofællesskaber, som ydermere er lidt forskellige i deres opbygning, aktiviteter og fællesskab. Som tidligere nævnt eksisterer der ingen retningslinjer/regler for etableringen og strukturen for seniorbofællesskaber, så forskelligheden iblandt disse tre seniorbofællesskaber er ikke unormal.

Mest optimalt tilsigter man at opnå et *mætningspunkt* i sin dataindsamling (Brinkmann & Tanggaard 2015:32), hvilket jeg på sin vis også har efterstræbt indenfor de givne rammer for projektet. Jeg havde planlagt syv interviews i starten og udvidede så slutteligt med to mere. Idet jeg ikke synes jeg havde opnået et tilfredsstillende mætningspunkt og havde behov for yderligere bidrag til min empiri. Jeg udvidede bevidst med nogle som var flyttet i seniorbofællesskab og intentionelt en mand. Jeg havde kontaktoplysninger på flere seniorer der havde udtrykt villighed til at deltage, men jeg valgte at trække en grænse ved ni personer.

Man kan diskutere hvorfor både medtage seniorer der er ved at flytte ind og er flyttet ind? Dette skyldes hvis jeg kun interviewede seniorer som ikke var flyttet ind endnu, kunne man argumentere for hvordan det kan vides sikkert, at dét analysen ræsonnerer og konkluderer også gælder for nogen der faktisk realiserer beslutningen og flytter ind. Nogle af mine interviewpersoner kan jo reelt set stadig springe fra i sidste øjeblik i processens sidste faser, selvom deres engagement og udtalelser ikke taler herfor.

Mine interviewpersoner består af ni seniorer godt fordelt i alderen mellem 61 til 79 år, hvoraf to er mænd og syv kvinder. Denne fordeling passer meget godt med tallene der viser, 74% seniorbofællesskabsbeboerne er mellem 60 til 79 år (Pedersen 2013:59-60). Specialet vil ikke

forholde sig til aldersfordelingen samt aldersgrænserne for seniorbofællesskaber, men blot arbejde ud fra denne dominerende praksis på området.

Interviewpersonerne er tilknyttet tre forskellige seniorbofællesskaber i alt. Alle undtagen én er pensionister i dag. Én er gift, én er i et parforhold og resterende er enlige. Yderligere relevant info om dem som social gruppe og lignende vil blive gennemgået undervejs i analysen. Specialet indeholder ikke en dybdegående analyse og diskussion af den socioøkonomiske fordeling af beboerne. Omend dette er en problemstilling som man skal have i mente, idet netop økonomien kan være en begrænsende faktor for nogle ældres ønske om seniorbofællesskaber. Analysen belyser nogle af ressourcerne blandt interviewpersonerne heri, men der foretages ikke en dybdegående diskussion om betydningen af ældres ressourcer i forhold til muligheden for indflytning i et seniorbofællesskab. Fordi empirien heri ikke repræsenterer nok forskellige sociale grupper til at dette er et muligt diskussionspunkt. Dette speciale beskæftiger sig heller ikke med beboernes etniske sammensætning. Det skal ikke forstås som, at dette ikke er en interessant og relevant vinkel på seniorbofællesskaber. Tværtimod mener nogle, at der er væsentligt potentiale i bofællesskaber for ældre indvandrere for at modarbejde den sociale og kulturelle ensomhed, som de kan opleve (Bjørk et al. 2002:29). Dog kan sådanne en diskussion ikke rummes indenfor dette projekts rammer og problemstilling. Følgende vil forklare selve interviewprocessen.

Dybdegående interviews

Selve iscenesættelsen og situationen har indflydelse på et interview. Hvor det foregår, hvordan og ens tilgang til feltet har en betydning (Kvale & Brinkmann 2009:30). Derfor er overvejelserne og valgene herom vigtige og interviewrammerne vil nu forklares. Som nævnt har jeg foretaget dybdegående ansigt-til-ansigt interviews med mine interviewpersoner. Fordelen ved et aftalt fysisk interview i forhold til dette projekts problemstilling, er muligheden for detaljerede forklaringer om baggrunde og overvejelser. Ens overvejelser, motivationer og beslutningsproces er et kompliceret emne at forklare klart og uddybende på et spørgeskema eller et kort uplanlagt interview såsom hvis jeg havde valgt at interviewe vilkårlige til et fællesarrangement eksempelvis.

Interviewene foregik et sted efter informantens valg for at gøre det så nemt og trygt som muligt for dem, idet tillid er vigtigt for udfaldet af dybdegående interviews (Brinkmann & Tanggaard 2015:455-456). En velkendt ramme for den interviewede er fordelagtigt til at skabe en god og åben dialog, . De fleste interviews foregik hjemme i stuen eller køkkenalrummet hos interviewpersonen

selv og enkelte i pågældende seniorbofællesskabs fælleslokale. Derudover er det fordelagtig for både mig som interviewer og interviewet, at interviewene foregik i rammerne som det omhandlede – deres hjem.

Interviewpersonerne var på forhånd orienteret om specialets fokus på deres motivationer (Bilag 12), men de havde ikke set spørgeguiden eller lignende på forhånd. Interviewene varede cirka et sted mellem 1-2 timer. Interviewene er foretaget ud fra en semistruktureret interview struktur. Det løsere strukturerede interview har sine fordele ved at man kan lade interviewet følge og udforske de perspektiver som udtrykkes af interviewpersonen – de kan reelt set fortælle hvordan de oplever ting og deres perspektiver dominerer interviewet (Brinkmann & Tanggaard 2015:35-36). Dog skal man stadig ved semistrukturerede interviews, have gjort sig klart hvad man ønsker at vide noget om, og derfor skal overvejes hvordan man formår det (Brinkmann & Tanggaard 2015:37).

Interviewguiden er konstrueret ud fra en opdeling af emnerne jeg ønskede belyst for at komme omkring forskningsspørgsmålene og overvejelser som jeg havde foretaget med udgangspunkt i min problemstilling (Bilag 10) (Brinkmann & Tanggaard 2015:38-40).

Jeg har specifikt ikke brugt teorien som dominerende for konstruktionen af interviewguiden, idet jeg ønskede at undersøge motivationerne og problemstillingen med udgangspunkt i seniorernes synspunkt, og ikke lade interviewene være styret af en specifik teoretisk synsvinkel på forhånd. At anskue fænomenet ud fra deres vinkel, giver fordele i forhold til at man åbner op for anskuelservinkler. Det har sine fordele i forhold til at undgå at blive ensporet fra starten, men det er også en risiko, at empirien bliver for bred og uoverskuelig - At der ikke er nogen sammenhæng i det man indsamler. Men dermed ikke sagt, at jeg slet ikke er farvet. I kraft af det jeg har læst forudgående, både generelt ud fra min faglighed men også specifikt i forhold til fokuset jeg har valgt fra en start om, at det handler hvorfor de ønsker et nyt anderledes hjem end dét de har og hvad der driver denne lyst. Hvis jeg udarbejdede min interviewguide mere ud fra teorien og anvendte eksempelvis hjemforskningen mere konkret i mine spørgsmålsformuleringer, havde jeg måske fået mere konkrete udtalelser omkring hvad der dominerer deres hjemopfattelser. I den aktuelle empiri fremstår hjemopfattelserne mere indirekte, i kraft af hvad de ønsker ud af seniorbofællesskab og deres motivationer, fremfor bevidste italesættelser heraf. Samtidig havde jeg potentielt misset betydningen af såkaldte *opbrud* i deres personlige baggrunde – begrebet forklares i analysen - hvis mit teoretiske forarbejde havde fokuseret interviewguiden for meget i en anden retning.

Min egen erfaring med interviews fra tidligere været med til at strukturere hvorledes jeg har formuleret min spørgeguide. Ud fra min erfaring ved jeg det fungerer bedst for mig, at jeg har præformulerede spørgsmål klar som udgangspunkt, således jeg konkret har dem at arbejde ud fra. Jeg arbejder bedst ved at have en relativ struktureret interviewguide forberedt, således jeg kan koncentrere mig om samtalen og har håndgribelige spørgsmål klar, hvis interviewet kommer ud af et uhensigtsmæssigt irrelevant spor (Brinkmann & Tanggaard 2015:40-41).

Spørgeguiden har således ikke været brugt som en slavisk interviewguide, men som en rettesnor for de ting vi skulle ind på og de emner vi skulle berøre. Fordelen herved er man kan nemmere udforske de emner som viser sig særegne og interessante for den specifikke interviewperson man sidder overfor (Brinkmann & Tanggaard 2015:38). Samtidig med interviewet får en mere uformel og afslappet tone som en samtale, hvilket er positivt trygheden i interviewsituationen.

Spørgeguiden og dens anvendte emner er med til at sørge for man får afdækket de relevante og nødvendige elementer, men ulempen ved ikke at følge en interviewguide minutiøst er, at man risikerer at misse nogle elementer. Dette kan også ses i dele af mit interviewmateriale, hvori eksempelvis noget af Nete's bolighistorik ikke var forklaret så uddybende, som senere hen viste sig nødvendigt at anvende (Bilag 6:9). Dette har jeg kunnet afhjælpe ved, at jeg har kunnet kontakte hende igen og spørge nærmere ind hertil (Bilag 6:26-27), da jeg har haft tilladelse og mulighed for at kontakte mine interviewpersoner igen for at afklare potentielle uklarheder. Risikoen ved ikke at følge en stringent interviewguide er derudover, at man kan ende ud med besvarelser som kan være svære at sammenligne og stikke i for mange retninger. Jeg synes dog ikke det er blevet et problem heri, da alle spørgsmålene er relateret til deres overvejelser og således fortæller alt noget om deres beslutningsproces og transformation af deres livssituation.

Jeg har anvendt den samme interviewguide som udgangspunkt til alle interviews, det vil sige både til dem som stadig er i etableringsfasen og dem som er flyttet ind. I kraft af det handler om deres motivationer og ikke specifikt hvor de er i processen så at sige. Det handler ikke om hvorvidt deres enkelte opfattelser og motivationer har ændret sig qua deres position i beslutningsprocessen, men at få belyst motivationerne og hvad påvirker beslutningsprocessen. Jeg har dog selvfølgelig ændret lidt i selve formuleringerne ud fra, at de som var flyttet kunne udtale sig specifikt om hvordan selve flytteprocessen og lignende var.

Ovenstående har forklaret rammerne for interviewene og følgende vil forklare nærmere om selve udførelsen af interviewene.

Interviewudførelsen

Forarbejde før interviewene i form af gennemgang af litteratur og fakta om feltet har været en nødvendighed, idet seniorbofællesskaber er et felt som jeg har haft begrænset viden om som udgangspunkt. Generelt er forarbejde en fordel i forhold til at fokusere ens interview og arbejde som hele (Brinkmann & Tanggaard 2015:37). Dermed er jeg ikke gået ind til interviewene uden en vis forforståelse og forudsætninger herunder nogle teoretiske overvejelser, som har været med til at forme interviewene. Men interviewene er foretaget med en åben tilgang for de perspektiver jeg sad overfor. Interviewet forsøger at få indblik i deres livsverden og hvordan de har oplevet tingene (Brinkmann & Tanggaard 2015:31+53), idet jeg forsøger at afdække hvordan deres oplevelse af processen og hvilke overvejelser de har gjort sig.

Interviews generelt kan ikke ses som en neutral situation, men det er aktiv situation hvor der skabes svar interaktionen og er således kontekstuelle. Man må erkende at spørgsmål, interaktionssituationen og formuleringer, er med til at forme svarene (Kvale & Brinkmann 2009:30). Selvom min forforståelse og tilegnede indsigt uundgåeligt har influeret interviewsituation, har jeg tilsigtet en interviewstil som var nysgerrig og sensitiv forstående. Således jeg henholdsvis forholdte mig åben for de veje interviewperson åbnede op for, lod som udgangspunkt dem tale i deres tempo og samtidig lod talepauser åbne muligheder for nye tanker, såvel som værende empatisk aktivt lyttende (Kvale & Brinkmann 2009:188-190). Men jeg har også stillet mig nysgerrig, undrende overfor deres overvejelser og udtalelser herom igennem mine opfølgende spørgsmål (Kvale & Brinkmann 2009:155-156). Eksempelvis ved at spørge ind til hvorfor det lige skal være seniorbofællesskab i stedet for at udvikle nuværende netværk til mere (Bilag 3:24; 5:9; 9:13). Hensigten er hermed at belyse deres motivationer fra en anden vinkel og få dem til at uddybe mere. Ligeledes har jeg til tider også anvendt mere indirekte spørgsmål (Kvale & Brinkmann 2009:156) til at belyse deres beslutningsproces, ved eksempelvis at spørge ind til hvorfor de tror at de har formået at handle på drømmen om seniorbofællesskab modsat andre (Bilag 3:11). Ved at spørge ind til deres beslutning fra forskellige vinkler, har jeg forsøgt at få dem til at reflektere anderledes over deres beslutningsproces og motivationer, således jeg ikke blot har fået et

”standard-svar” om hvorfor de ville flytte i seniorbofællesskab, men potentielt skabe refleksioner som interviewpersonerne ikke har indset tidligere.

Mine interviews lå relativt tæt, idet de første syv interviews foregik indenfor en uge og de resterende to blev foretaget i løbet af tre ugers tid efterfølgende. Dette betød at jeg ikke kunne nå at gennemgå og bearbejde forudgående interviews, førend jeg skulle foretage næste interviews. Fordelen ved ikke at være 100% bevidst om hvilken tendens der har vist sig i de forudgående interviews, er dette så heller ikke farver selve ens fokus og indgangsvinkel til interviewet. Det mindsker således risikoen for at lægge fokus på bestemte ting fremfor andet, og derved ubevidst forhindre andet i at komme frem som ikke passer ind i det mønster.

Men det kan selvsagt også have sine fordele ved at efterfølgende interviews bliver mere fokuserede og potentielt mere givende – eksempelvis ville jeg måske i første omgang have fået Netes bolighistorik og personlige baggrund mere specificeret (Bilag 6:9), hvis jeg havde været bevidst om dettes på sin vis fremtrædende rolle, som det har vist sig at have i min empiri. I mine sidste interviews var jeg mere bevidst om at spørge ind til tidligere boligens betydning og beslutningsprocessen omkring fraflytningen derfra (Bilag 3:10; 4:5).

Fra betragtninger omkring udførelsen af interviewene, bevæger vi os nu videre til gennemgang af den efterfølgende databehandling.

Databehandling

Såvel som man foretager betydningsfulde valg vedrørende interviewprocessen, træffes også betydelige beslutninger om databehandlingen som derfor ligeledes skal belyses af hensyn til et projektets transparens og reliabilitet (Kvale & Brinkmann 2009:270-272).

Interviewene er blevet optaget via diktafonfunktionen på en mobil. Lydfilerne er efterfølgende uploadet til et transskriberingsprogram for at få programmet til at transskribere et udkast. Dog var lydfilerne og transskriberingsprogrammet ikke gode nok til at få noget særlig brugbart ud af i sig selv. Transskriberingsprogrammet hedder www.sonix.ai/. Empirien er blevet transskriberet af undertegnede, med undtagelse af enkelte afsnit, hvor det automatisk transskriberede fra enkelte interviews har kunnet bruges med mindre rettelser. Risiciene ved anvendelse af et transskriberingsprogram kan være at der misses nuanceringer, tonefald og lignende sproglige

elementer, men jeg har ikke brugt transskriberingsprogrammet enestående og har ikke tilsigtet en narrativ analysetilgang. Det ønskede formål var blot en hjælp indledningsvis til selve tekstproduktionen, men realiteten blev at jeg selv har transskriberet så godt som det hele fra bunden. Jeg har selv gennemlyttet og gennemgået al lydmaterialen i takt med transskriberingen, hvilket er vigtigt i relation til validiteten og for transskriberingen bibeholder en gennemgående stil (Brinkmann & Tanggaard 2015:43-45). Min analyse er ikke baseret på decideret sproglig analyse (Kvale & Brinkmann 2009:243-244), men seniorernes direkte udtrykte beretninger. Min transskriberingsteknik er dermed relativ simpel og udelukket for noteringer af tonefald, kropssprog, mimik og lignende med undtagelse af enkelte steder hvor tænkepauser har fremstået betydningsfulde at angive. Jeg har transskriberet empirien først og dernæst fastlagt mig endeligt på teorien. Dette har muliggjort at jeg i transskriberingsprocessen er kommet detaljeret og dybt ind i materialet (Brinkmann & Tanggaard 2015:43-44), uden at være meget påvirket af teoretiske briller i min første gennemarbejdning af empirien.

Interviewene er blevet anonymiseret af hensyn til seniorerne skulle kunne udtale sig frit om deres overvejelser og motivationer uagtet deres aktuelle situation. Deres rigtige navn er erstattet med et andet. Deres nuværende og kommende bopæle er anonymiseret med henvisninger som [XXXX-område centralt]. Af samme grund er de involverede seniorbofællesskaber heller ikke benævnt med navne eller beskrevet dybdegående. Seniorerne har skullet føle sig frie til at tale om motivationer såvel som betæneligheder, personlige årsager og beretninger uden at skulle overveje nærmere.

Det er noteret forrest eller bagerst i transskriberingerne, hvis interviewpersonen før eller efter det optagede interview har omtalt noget, som har haft relevans for projektets problemfelt.

Nogle passager fra interviewene er reduceret i transskriberingen til et kort resume af det omtalte, når det har omhandlet noget som ingen relevans har haft for projektet fokus. Det er vigtigt at fastlægge nogle principper for transskriberingen man kan arbejde ud fra, af hensyn til ens arbejdsproces såvel som gennemsigtigheden i arbejdet (Hammersley & Atkinson 2007:149-150).

Når citater er anvendt i analysen, kan de være forkortet af hensyn til læsevenligheden, hvilket fremgår med tre punktummer ved start og/eller afslutning, afhængig af hvor der er fjernet delelementer. Det skal her pointeres, at citaterne kun er brugt i sammenhænge som de oprindeligt også har været udtrykt i (Kvale & Brinkmann 2009: 209-210). Ydermere er gentagne anerkendende

ord jeg som interviewer har udtrykt, såsom ”Ja”, ”okay” og ”Mmhm”, ofte udeladt af transskriberingen af hensyn til både læsevenligheden og transskriberingen.

Jeg har undervejs transskriberingen, såvel som kodningen, noteret mig elementer og tendenser i empirien som jeg har fundet bemærkelsesværdige, hvilket kan være en stor hjælp til starten på arbejdet med analysen (Brinkmann & Tanggaard 2015:47).

Kodningen af de transskriberede interviews er foretaget i Nvivo 12 Pro, som er et softwareprogram udviklet til at bearbejde store mængder kvalitative data. Jeg har selv foretaget alt kodningen, på samme vis som man ville gøre traditionelt i hånden. Programmet har givet mig fordelene ved at koderne har været nemme at tilgå, gennemgå og arbejde med efterfølgende (Kvale & Brinkmann 2009:220-221).

Kodningen er foretaget i en balance mellem *datastyret* kodning og anvendelse af teori til at danne nogle koder på forhånd, *begrebsstyret* (Kvale & Brinkmann 2009:224-221). Hensigten hermed er at sætte rammen for en del af analysefokusset ved hjælp af teorien, men samtidig lade koder opstå med baggrund i empirien. Det betyder at jeg har kunnet være åben for og kode ud fra de elementer i empirien som har vist sig betydningsfulde. Samtidig med de begrebsstyrede koder har været med til at rammesætte hvordan empirien kunne anskues og gøre materialet håndgribeligt, fra en start.

Min kodning er således startet ud med en række koder, hvoraf nogle af dem er baseret på mit forarbejde og teori såsom *bolig-tilknytning*, *push*, *pull* og *solidaritetsfællesskab*. De datastyrede koder har taget udgangspunkt i tendenserne jeg havde noteret mig undervejs i transskriberingen, eksempelvis koder såsom *opbrud*, *frygt for fremtiden*, *rigtige kemi* og *udbytte* (Bilag 13).

Kodebogen har også udvidet sig undervejs og jeg har sidenhen grupperet nogle af koderne, som afslutningsvis fremstod beslægtede hvilket også kaldes *datareduktion* (Halkier 2001:53).

Ud fra kodebogen og mine noter undervejs fra både transskriberings- og kodningsprocessen, lavede jeg en struktur for indholdet og afsnittene i min analyse med udgangspunkt i de mest fremtrædende, gennemgående sammenhænge i empirien. Jeg har i arbejdsprocessen med analyseafsnittene gennemarbejdet koderne med teoretiske briller.

7 Analyse

Denne analyse vil afdække flyttemotivationerne, overvejelser og beslutningsprocessen blandt disse seniorer som søger mod seniorbofællesskaber. Formålet er, at afdækningen af disse er med til at forklare hvorledes seniorerne har truffet valget om seniorbofællesskab – således hvad der har været med til at bane vejen, eller afspore den for den sags skyld. Fordi tilknytninger eller manglen på samme, kan være negativ såvel som positiv i en mobilitets øjemed.

Analysen er overordnet struktureret ud fra arbejdsspørgsmålene og vil således besvare disse:

- Hvilke flyttemotivationer udtrykker seniorerne for deres valg?
- Hvilke hjemopfattelser og faktorer ligger bag deres beslutningsproces?
- Hvordan påvirkes beslutningen undervejs frem mod indflytning i seniorbofællesskabet?

Første vil afklare og analysere de konkrete flyttemotivationer der ligger bag drømmen om seniorbofællesskab. Hermed forstået de positive elementer som fungerer som *pull*-faktorer for deres mobilitet. Hvis man ser det ud fra *stress-threshold* teori skal der være nogle fordele ved at flytte, *pull*-faktorer, som kan motivere én til at flytte – udover de stressende utilfredshedsfaktorer, *push*, ved tidligere bolig.

Senere afsnit vil komme ind på tilknytningers betydning, herunder boligtilknytning og sociale Der er flere elementer i selve processen omkring at flytte ind i et seniorbofællesskab, som har væsentlig betydning for seniorernes beslutningsproces. Disse elementer vil afslutningsvist belyses.

Byens betydning

Seniorbofællesskaber repræsenteret heri er alle lokaliseret i Københavnsområdet, hvilket ikke kan eller skal ignoreres når vi diskuterer/taler om seniorernes motivationer og beslutningsproces.

Et par af seniorerne, Ella og Edith er flyttet en længere distance for at flytte i seniorbofællesskab (Bilag 3:1; 7:2), men størstedelen har boet i København og/eller omegnskommuner i mange år efterhånden, og enkelte i hele deres voksne bolighistorik. En del af dem (6 ud af 9) har dermed en stedstilknytning til byen eller dens umiddelbare omegn således regionen (Bilag 1:2; 4:4; 5:2; 6:16-17; 8:1-2; 9:3-4). For de fleste af dem er det ikke afgørende præcis hvor seniorbofællesskabet er placeret. Man har holdninger til placeringen, men det er ikke skelsættende for deres beslutning

præcis hvor i byen det er (Bilag 1:3; 2:17; 3:5+23; 9:7). I denne sammenhæng skal man bemærke vi netop her taler om seniorbofællesskaber som alle ligger i byen, hvilket lader til at være dét som har betydning (Bilag 9:21). Man har et ønske om at være tæt på/i byen (Bilag 3:7; 4:13-14; 7:9), men hvilket specifikt byområde fremstår som mindre vigtigt, med undtagelse af enkelte (Bilag 6:1+17). Nogle af dem beskriver hvorledes området ikke er deres favoritsted, men de kan leve med området og de får jo noget andet i stedet, det sociale fællesskab, som er det vigtigste (Bilag 9:7). Som Else forklarer: ” *Så det er altså ikke placeringen jeg er gået efter. Det er bofællesskabet for bofællesskabets skyld ikke* ” (Bilag 2:17). Afstanden til tidligere område samt netværk vil stadig være overskuelig for flere af dem (Bilag 4:3-4; 5:2+7-8; 9:7), så de har jo også genkendeligheden og lokalkendskab på et lidt højere plan.

Denne tendens til en relativt kort flyttedistance for majoriteten af dem, passer med flyttemønstrene generelt som viser ældre typisk flytter indenfor deres kommune (Abramsson & Andersson 2016:219) (Skak & Bloze 2014:32). Man kan overveje hvorvidt dette er medvirkende til, at det er muligt for disse seniorer at beslutte sig for at flytte i seniorbofællesskab; fordi det ikke kræver en langdistanceflytning. De skal ikke flytte til et helt nyt ukendt territorie. Flere af dem forbliver i deres regionale område og kan nemmere end andre potentielt bibeholde en vis tilknytning til tidligere område og netværk. Der er dog også flere som gerne flytter den længere distance fordi de tiltrækkes af byen hvilket beskrives af Nete (Bilag 6:2-3), udover som nævnt Agnete og Ella heri. Hvad end vi taler om seniorer med kort eller længere flyttedistance, gælder det at byen og dens muligheder, er af væsentlig betydning for deres valg om hvor de gerne ville bo. Så selvom det sociale fællesskab er den vigtigste faktor, ifølge interviewpersonerne hvilket uddybes senere, så skal det forstås, at det ikke er uden grund deres valgte seniorbofællesskaber ligger i byen og ikke på eksempelvis Sydsjælland. Byen i sig selv er således motivationsfaktor; nogle er meget interesserede i byens muligheder mere og at kunne dyrke sine kulturelle interesser (Bilag 3:3+7; 7:8-9). Andre ønsker at kunne dyrke deres lokale engagement eller engagement i interesseorganisationer (Bilag 4:3-4; 6:2+16-17). Forskningens tal viser at ældre vægter i prioriteret rækkefølge social homogenitet, natur og byens tilbud, når det handler om boligpræferencer (Kristensen & Andersen 2009:72), Anden undersøgelse skitserer lignende, at nogle ældre søger det urbane liv mens andre rykker på landet (Andersen 2010:17+28+70). Interviewpersonerne præferencer for byen og dens muligheder falder således ikke udenfor normalen. Størstedelen af seniorernes relative korte

flyttedistance passer ligeledes med tendensen indenfor ældres mobilitet. Dette kan potentielt bevirke at beslutningen om at flytte i seniorbofællesskab er lettere for disse seniorer.

Som sagt handler deres flyttemotivationer om meget mere end byens muligheder og i høj grad om det sociale fællesskab, herunder aktiviteter, som er dét følgende afsnit berører.

Aktiviteter og samvær

Følgende vil belyse hvorledes seniorerne ønsker aktivitet i højere grad i boligen. Dette er en vigtig indsigt, fordi det bidrager til at forstå hvorledes deres præferencer får dem til at vælge at flytte i seniorbofællesskab, herunder hvordan deres hjemopfattelser adskiller sig nu fra tidligere livsfaser. Interviewpersonerne udtrykker behov for mulighed for et nemmere samvær, mulighed for aktiviteter spontane såvel mere organiserede, baseret på et interessefællesskab dér hvor man bor. Det nemme samvær forstået således, at man blot mødes tilfældigt ved ophold eller gennemgang i fællesarealer samt at få en lille snak eller en kop kaffe (Bilag 1:9+11; 2:27). Samvær som ikke kræver direkte opsøgen, som Anne beskriver (Bilag 5:19). Det nemme samvær ønskes ikke kun i forhold til når man bliver ældre og mere fysisk begrænset (Bilag 8:16; 2:4), men også for nuværende hvor det uformelle og spontane samvær ønskes udover deres eksisterende sociale liv (deres sociale liv belyses senere). Således man ikke behøver altid at være aktivt opsøgende og ud i verden for at finde andre, samtidig med der også er andre til at tage initiativet (Bilag 3:3; 8:11). Der er et rum, både i fysisk og overført betydning, i seniorbofællesskabet for at samvær lettere kan opstå. Desuden muliggøres mere spontane aktiviteter også i højere grad. Såsom man nemt kan agere på, at man lige læser om en ny biografilm i avisen og direkte kan finde invitere nogen med (Bilag 3:20; 6:11). Man kan selvfølgelig sagtens lave aftaler med andre venner, men seniorbofællesskabet faciliterer en nemmere tilgang til at få ført tingene/aktiviteter ud i livet, som Ella forklarer (Bilag 7:21). Både de mindre aktiviteter, såvel som mere gentagne faste aktiviteter såsom gå-grupper, bogklub og lignende (Bilag 3:21; 6:18; 9:8). Aktiviteter og fælles hobbyer som således får udgangspunkt i seniorbofællesskabet, fremfor at man skal ud og opsøge dem andre steder. Dette fokus på aktivitetsmulighederne og det nemme samvær blandt seniorerne, er et udtryk for hvorledes de foretrækker og drømmer om at bruge deres seniortilværelse. Man vil i høj grad gerne være en del af et socialt fællesskab og bruge sin tid sammen med andre mennesker og på aktiviteter i fællesskab.

Nete beskriver hvorledes hun ikke forventer at komme til at leve sit liv i eget køkken/alrum som nu, men det bliver en anderledes hverdag levet mere i fællesskabet og dets lokaler (Bilag 6:23).

Ligeledes forklarer Rosa hvordan hun forventer folk vil flytte nogle af deres aktiviteter ud af lejligheden over i fælleslokalerne (Bilag 9:8). Det udtrykker en opfattelse af hjemmets rammer som større og udnyttelsen anderledes. Boligen der betyder noget, er ikke blot deres egen lejlighed, men hele seniorbofællesskabet. Som Ewart & Luck også advokerer, er hjemmet og dét at føle sig hjemme en fortløbende foranderlig proces (Ewart & Luck 2013:26-27). Det udtrykker en prioritering af aktiviteter og relationer fremfor ens egne fysiske omstændigheder. En prioritering som ligger i tråd med britisk studie der viser hjemmet degraderes med alderen mens ens aktiviteter og relationer får stigende betydning (Ewart & Luck 2013:33-38). Hjemmet mister betydning til blot at være en base man udgår fra.

Forskellen mellem perspektivet blandt førnævnte studies ældre og seniorerne heri, er at disse seniorer har fundet en måde hvorpå de kan koble deres prioritering af relationer og aktiviteter til hjemmet rent fysisk, i kraft af seniorbofællesskabet. Således bliver hjemmet ikke blot en base man organiserer sig ud fra, men får faktisk en central rolle i stedet. De ønsker at koble hjemmet og aktiviteter. Det udtrykker en opfattelse om hjemmet helst skal være et center for aktiviteterne man foretager sig, mere end blot de basale aktiviteter som sove, spise med videre (Després 1991:97-99). Men hvorfor er dette behov opstået nu og får dem til at søge anden bolig? Når man ser det i livscyklus perspektiv handler det om, at vores præferencer ændrer sig i takt med livsfaserne. Familieliv livsfasen havde et andet fokus hvori børnenes vilkår, huset og haven, blev prioriteret (Kristensen & Andersen 2009:72) (Andersen 2010:23). Før har det handlet om at skabe sig selv og det familieliv man ønskede, og hjemmet var et naturligt centrum for ens aktive liv qua familielivet. Nu er der kun én selv og mindre aktivitet. Rosa forklarer det som et naturligt behov bundet til at ens aktionsradius mindskes med alderen og dermed også aktivitetsmulighederne (Bilag 9:8). Ligesom Rune gerne vil modarbejde at en mindre mobil alderdom er lig med kedsomhed og inaktivitet (8:11+14). Således skal man finde en anden måde at muliggøre hjemmet som aktivitetscenter.

Seniorerne har således en præference for hjemmet er mere end bare for dem selv og et sted man i alderdommen blot opretholder mest basale behov og udgår fra. Disse seniorer accepterer ikke præmissen om at boligen ikke kan være mere end blot en simpel base for alderdommen. Ønsket om hjemmet som et centrum for ens liv og aktiviteter i alderdommen er dermed en *pull*-faktor for deres

flyttemotivation.

Følgende vil i tråd hermed belyse hvorledes hjemmet ikke blot ønskes koblet til et aktivitetsfællesskab, men også udgørende et fællesskab i en mere emotionel forstand.

Solidaritetsfællesskab

Seniorbofællesskabet tiltrækker dem fordi de ønsker at være en del af et fællesskab. Et forpligtigende fællesskab faktisk. Følgende forklarer ønsket om det sociale forpligtigende fællesskab som motiverer dem og deres flytteintentioner, samt hvad der specifikt karakteriserer det fællesskab.

Interviewpersonerne beskriver, at det i udpræget grad er det sociale fællesskab som har motiveret/motiverer dem til at blive en del af et seniorbofællesskab (Bilag 1:4; 2:11; 3:16; 4:1; 7:21). De vil gerne være en del af et fællesskab (Bilag 2:21; 5:3; 6:11; 8:16; 9:13). Anne beskriver direkte at det indre betyder mere end det ydre, hvorved indre skal forstås som hvad seniorbofællesskabet indeholder socialt og aktivitetsmæssigt mens ydre henviser til de fysiske omstændigheder (Bilag 5:19). Ligeledes forklarer Rosa, at det vigtigste er menneskerne hun får tæt på ved at bo i seniorbofællesskabet, sammenlignet med de fysiske ændringer, forstået som området hun kommer til at skal bo i og området hun skal give afkald på (Bilag 9:7-8). Det udviser en prioritering af sociale faktorer fremfor de fysiske. Således udtrykkes at hjemmet ønskes værende mere end for individet ”blot” et privat rum og helle i Després’ kategoriseringer. Man vil gerne at hjemmet rummer mere og de fysiske prioriteringer i forhold til hjemopfattelsen træder i baggrunden. Boligen som faktor i sig selv har fået mindre betydning, mens det sociale er trådt frem i forgrunden. Det er et skifte i opfattelse og fokus, som ligeledes ses i det britiske studie af ældre. Hvori boligen som status-faktor taber betydning som man bliver ældre, mens ens relationer, såvel som aktiviteter, får stigende betydning (Ewart & Luck 2013:33-39). Det sociale fællesskab i seniorbofællesskabet prioriteres i en sådan grad, at man ser fællesskabet som en forpligtigelse (Bilag 4:6; 7:8) – på den gode måde vel at mærke. Deres udtalelser beskriver seniorbofællesskabet som et fællesskab konstitueret ud fra en forpligtigelse til fællesskabet fungerer formelt set såvel som i de små hverdagsagtige detaljer, hvilket kræver alle skal bidrage (Bilag 4:6; 6:2). Det kræver man vil det, er aktiv og bidrager med dét man kan som Edith og Rune beskriver det (Bilag 3:4; 8:14). De har en forventning om et tæt fællesskab (Bilag 1:10). Seniorbofællesskabet adskiller sig idet man

her netop med rette kan forvente et fællesskab, modsat eksempelvis et almindeligt naboskab hvori grundpræmissen ikke er forpligtigende eller et decideret fællesskab.

Lars beskriver at fællesskabet kræver man giver noget, men samtidig får man det også tilbage (Bilag 4:6). Som Else italesætter det: *"At være der selv, men også være der for andre"* (Bilag 2:5). Seniorbofællesskabets funktionalitet og opretholdelse kræver således engagement og reciprocitet. Det er grundelementerne for det hjem seniorerne søger i seniorbofællesskaberne, hvilket giver genklang i Douglas' *community* tankegang omkring det såkaldte *solidaritetsfællesskab*.

Solidaritetsfællesskabet som værende grundlag for hjemmet. Man vil gerne have et fællesskab hvor man bor og være en del af noget som Else beskriver (Bilag 2:11), og Edith forklarer som: *"det samme som mig, at de gerne vil have nogle relationer og noget fællesskab der hvor de bor"* (Bilag 3:16). Hjemmets solidaritetsgrundlag skabes ved en konsistent kontrol over stedet - vaner og regler skal opretholdes (Douglas 1991:294-299). Så hvis man ikke bidrager til fællesskabet og dyrker det, så er det ikke seniorbofællesskabet som (er) hjemmet, men blot et sted man bor samlet, kan man sige ud fra solidaritetslogikken. Således kan seniorbofællesskabet ses som et solidaritetsfællesskab ved at seniorerne overholder forpligtigelserne som de italesætter de har/får overfor hinanden. Reciprociteten opretholder solidariteten (Douglas 1991:302-303). Solidaritetsfællesskabet er dermed baseret på en "noget for noget" tankegang – positiv reciprocitet i relationerne og en velvilje for at være en del af noget. Solidaritetsfællesskabet som er en *pull*-faktor der motiverer flytteintentionen, udgøres ikke bare af det strukturerede fællesskab og de planlagte såvel som spontane aktiviteter, men i høj grad af den uformelle hverdagskontakt. Seniorerne heri mangler ikke sociale relationer overordnet set og de har også kalenderne godt fyldt ud af diverse aktiviteter. Som Anne beskriver: *"Indimellem så savner jeg nogle aftener hvor jeg bare sætter mig i sofaen"* (Bilag 5:2). Alligevel trækker de imod seniorbofællesskab for at blive en del af et anderledes fællesskab. Den gentagne uformelle hverdagskontakt er et centralt element i deres motivation for seniorbofællesskab. Man ønsker et fællesskab hvorigennem man kan få dét som Anne beskriver som *"det daglige livsvidne"* (Bilag 5:3). At man har nogen at dele hverdagen med, et tilhørsforhold og nærhed som Else beskriver (Bilag 2:12). Man har nogen at dele både de store og vigtigere ting, men også de mindre og lidt mere "ubetydelige" ting i hverdagen som Lars fortæller (Bilag 4:11). Lars italesætter dét som *"mental hygiejne"* (Bilag 4:2). Han beskriver hvordan de i deres seniorbofællesskab har en ugentlig kaffe-samling, hvorved det viser sig at de fleste har dét behov

for lige at tjekke op på hinanden (Bilag 4:10).

Dermed udtrykkes en holdning om man ønsker ens hjem udfylder funktion som center for emotionel vedligeholdelse, som er én af Després forklarede hjemopfattelser. Emotionel vedligeholdelse igennem sociale/familiære relationer (Després 1991:97-99). Én af seniorerne beskriver endda hvordan hun forventer det kan blive en form for erstatningsfamilie for hende, da hun ikke selv har familie (Bilag 9:13). En emotionel vedligeholdelse som deres *præ-seniorbofællesskabsboliger* ikke formår, i og med størstedelen er skilte eller alene. For de skilte har hjemmet tidligere kunnet bidrage med denne funktion i kraft af familielivet som de har udlevet. I familieliv-livsfasen var det emotionelle vedligehold en naturlig del af det levede liv i boligen, men i denne livsfase er det ikke dét. Især ikke når man er fraskilt, udover børnene er rykket hjemmefra. Med Annes ord så mangler det daglige livsvidne (Bilag 5:3). Men dets forsvinden er jo ikke lig med at man ikke længere ønsker eller har behov for dette som en del af ens hjem.

Solidaritetsfællesskabet kan netop bidrage med denne emotionelle funktion.

I denne sammenhæng er det også sigende hvor stor en betydning civilstatus har for ældres mobilitet. Studierne viser en ændring i civilstatus, er signifikant for chancen for ældre flytter og ægtefæller er mindre mobile (Angelini & Laferrère 2012:555-556) (Abramsson & Andersson 2012:585) (Ærø 2002:23). Således kan man sige at det ikke er overraskende størstedelen er fraskilte. Samtidig bekræftes tendensen om den større mobilitet blandt de fraskilte/enlige, idet næsten alle mine interviewpersoner er fraskilte/enlige. Det emotionelle vedligehold er et behov som disse så søger dækket i det forventede *solidaritetsfællesskab* i seniorbofællesskabet.

Den forpligtigende og gentagne hverdagskontakt handler ikke kun om at konstituering af solidaritetsfællesskabet og behovet for såkaldte daglige livsvidne, men spiller også en rolle som tryghedsskabende. Der er en tryghed i at være omgivet af kendte, engagerede ansigter og egentlig holder lidt øje med hinanden (Bilag 1:3; 4:7; 7:20). Nogle udtrykker behovet er blevet tydeligt i kraft af deres stigende alder (Bilag 4:8+10-11). Det vidner om en frygt for ens bolig udenfor seniorbofællesskab ikke fortsat vil kunne give den tryghed og fysiske sikkerhed som et hjem skal kunne, ud fra de dominerende hjem-opfattelser skitseret i Després' gennemgang (Després 1991:97-99). Denne dalende tryghed i eget hjem som alderen stiger er ikke unormal, som andre studier viser (Ewart & Luck 2013:31-32). Blandt seniorbofællesskabsbeboere generelt angives tryghed også som en af de væsentligste flytteårsager (Nielsen & Pedersen 2017:9-12) (Pedersen 2013:61-63). Men det

er nok vigtigt at pointere denne tryghed og fysiske sikkerhed i projektets empiri, ikke har rangeret højest i udtalelserne blandt seniorerne. Ella siger faktisk dette direkte: *”det har slet ikke været det der med at holde øje. ...Øh, nej nej, det er mere det der med fællesskabet”* (Bilag 7:21).

Det sociale fællesskab man bliver en del af, er blevet udtrykt som den dominerende motivationsfaktor overordnet set. Samtidig kan man jo argumentere for at der implicit i solidaritetsfællesskabet ligger en grad af tryghed, også i ovennævnte mere fysiske end sociale forstand.

At dét er dette – solidaritetsfællesskabet – der motiverer dem ved seniorbofællesskabet, siger indirekte noget om deres syn på det ideelle hjem i den livsfase de er i. Hvad de prioriterer ved hjemmet. Deres præference er et fællesskab. De ønsker et hjem som rummer den emotionelle vedligehold, som størstedelen har haft i familielivsfasen og som udgør et solidaritetsfællesskab. Et boligsift i forbindelse med et livsfaseskift er ikke det unormale, når vi generelt taler om mobilitet og livsfaser. De to ting hænger sammen når man kigger på mobilitetsmønstrene generelt (Ærø 2002:11-12+22). Det unormale i denne sammenhæng er, at disse seniorer formår at lave et boligsifte i takt med deres indtræden i en ny livsfase som ældre, hvilket ikke er karakteristisk for ældre (Ærø 2002:18-22) (Angelini & Laferrère 2012:547-548). Men disse seniorer har formået at blive bevidste om at de mangler et fællesskab i deres hjem. De formår at koble deres nye livsfase og dertilhørende behov med ønsket om et andet anderledes hjem. Beslutningsprocessen om at flytte i seniorbofællesskab opstår således, til dels, igennem en bevidstgørelse om et ønske om et socialt fællesskab i hjemmet.

Fællesspisning

Følgende vil forklare hvordan fællesspisning spiller betydningsfuld for seniorernes opfattelse af fællesskabet og deres hjemopfattelse.

Fællesspisning fremstår som et væsentligt element i disse seniorers udtalelser om seniorbofællesskaberne. Interviewpersonerne forklarer, at de anser fællesspisningen som et meget vigtigt aspekt ved seniorbofællesskabet. Størstedelen af dem ønsker jævnlig fællesspisning forstået som flere gange om ugen (Bilag 2:12; 3:20; 6:1; 7:17; 8:10; 9:8). Dét at spise sammen vil være merkvalitet i dagligdagen som Nete beskriver (Bilag 6:25). Else siger fællesspisningen tiltaler hende meget og forklarer; *”Jeg er enormt aktiv, men jeg sidder faktisk meget meget meget tit alene*

herhjemme og spiser” (Bilag 2:4). Det er tiltalende at man ikke skal sidde og spise alene, som Nete og Rosa ligeledes italesætter (Bilag 6:25; 9:8). De udtrykker således, at man kan være nok så aktiv og engageret i sociale aktiviteter, men de føler stadig et behov for måltider i fællesskab med andre. Som om det er en anden social ”kasse” som fyldes op herved, sammenlignet med andet socialt samvær udenfor hjemmet. I relation til tidligere nævnte behov for emotionel vedligeholdelse kan man sige at denne sociale ”kasse” skal fyldes op med solidaritetsfællesskabet igennem fællesspisningen, blandt andet.

Fællesspisningens betydning handler både om måltidet i sig selv og dét at man laver noget sammen (Bilag 6:25; 9:10). Edith forklarer, at hun prioriterer fællesspisningen for at være og forblive en del af fællesskabet (Bilag 3:4). Ella forklarer, at hun ser fællesspisningen som fællesskabs-skabende: ”... *noget af det der skal binde os sammen, det er måltider...*” (Bilag 7:14). Således positionerer deres beskrivelser fællesspisningen som noget centralt for konstitueringen af fællesskabet og den sociale sammenhæng i seniorbofællesskabet. På samme vis som Douglas har forklaret hvorledes solidaritetsfællesskabet cyklisk opretholdes og skabes via de gentagne møder såsom aftensmåltiderne i hjemmet (Douglas 1991:302-303). Ella italesætter faktisk med egne ord dét som ”*mødet*”, forstået som at der skal være disse møder i seniorbofællesskabet og de kan faciliteres via regelmæssigt at samles til en form for fællesspisning (Bilag 7:15). Denne kobling mellem fællesskab og fælles måltid, udtrykker Rune. Han forklarer hvorledes han synes dét at spise sammen har en stor betydning, ikke kun i relation til fællesskabet i seniorbofællesskabet, men også er vigtigt i et familieliv (Bilag 8:16-17). Hvilket er i tråd med Douglas argumentation omkring aftensmåltidets betydning (Douglas 1991:302-303). Dette viser, at nogle af de strukturer som har været en del af hjemmet i familielivet, også er nogle som de ønsker at tage med sig ind i hjemmet i seniortilværelsens livsfase. Ønsket om dette, ikke at spise alene og fællesskabet i måltidet, fungerer som en *push*-faktor for deres flytteintention.

For nogen er dét især aftensmaden man gerne vil spise sammen; som en undersøgelse har vist i det ene bofællesskab (Bilag 1:11) mens andet seniorbofællesskab har valgt en klar prioritering i deres værdier af fælles aftensmad i hverdagen (Bilag 6:25). Dette kan selvsagt have et praktisk element, men majoriteten i seniorbofællesskaberne er pensionister (Pedersen 2013:59-60) og således ikke begrænset af en normal dagsrytme dikteret af en arbejdsdag. Dét til trods dominerer aftensmåltidet, hvilket kan kædes sammen med at det også er dét man tidligere har været vant til og således denne

forestilling man forsøger til dels at genoprette. Strukturen fra familielivet fortsættes til dels, men nye mennesker udøver rollerne i strukturen. I seniorbofællesskabet er det ens naboer man kan dele dagens oplevelser og tanker med fremfor at snakke med ens familiemedlemmer om hvordan dagen er gået.

Dette bidrager således til Douglas argumentation omkring fællesmåltidets betydning for os og solidaritetsfællesskabet, men det viser også betydningen ikke kun er gældende i et traditionelt hjem- og familieperspektiv. Det fælles aftensmåltid værdsættes således også i en hjem-kontekst og et fællesskab væsentligt anderledes end den traditionelle, dominerende hjemopfattelse. Dette understøtter pointerne som både Douglas og Després faktisk pointerer om, at det er vigtigt at undersøge forskellige bolig-konstellationer, for at udvide hjem-opfattelserne (Douglas 1991:287-289) (Després 1991:102-104).

I relation til dette, skal man have i mente, at dette er seniorer som er knyttet til tre forskellige seniorbofællesskaber, hvoraf to af dem prioriterer fællesspisning ret højt (Bilag 6:1; 8:10). Dette har dermed selvfølgelig en indflydelse på det billede som her i analysen skabes af seniorernes motivationer og prioriteringer. Det er ikke alle seniorer og seniorbofællesskaber som lægger ligeså megen vægt på fællesspisning (Bilag 2:12; 3:20 6:24) (Pedersen 2013:70-71).

Men pointen er uagtet, at nogle af de såkaldte traditionelle elementer udgørende hjemmet i familieliv-livsfasen, også gør sig gældende i hjemmets konstituering i en helt anden konstellation. Hvis man tænker på *generationseffekten*, som omhandler hvorledes vilkår gennem tiden er med til at påvirke vores muligheder og præferencer (Kristensen & Andersen 2009:13,61), kan man sige det måske ikke er overraskende, at seniorerne prioriterer fællesspisning og fællesskabet i boligen i det hele taget. De er vokset op i en tid hvor hjemmet for nogle både var et familiefællesskab og arbejdsfællesskab, som Rosa eksempelvis forklarer hendes opvækst (Bilag 9:4). De har selv etableret deres familieliv i en periode hvor parcelhuset og kernefamilielivet har domineret. Men de er også en del af en generation hvor opløsningen af disse traditionelle fællesskaber er begyndt at tage fat. Skilsmisseraten er højere blandt ældre i dag; Skilsmisser er blevet mere normalt i løbet af deres familieliv (Andersen 2010:48) (Abramsson & Andersson 2012:600). De er opvokset og levet i en tid hvor fællesskabet i hjemmet var normalen - at man delte visse ting som måltider – men også en tid hvor dette er blevet mindre normalt.

At deres hjem ikke længere kan udfylde denne funktion som det har kunnet engang, påvirker dem

til at søge nye veje for at få behovet opfyldt. Man kan argumentere, at dette viser deres beslutning om at flytte i seniorbofællesskab til dels handler om finde noget man har haft engang og er vant til – fællesskab i hjemmet. Samtidig dog et fællesskab på en helt anden måde, fordi det er ikke koblet til familie, men i stedet et selvvalgt fællesskab.

Naboskab

Når man som heri undersøger beslutningsprocessen om at flytte et helt anderledes sted hen, fremstår det relevant at kigge nærmere på deres tidligere naboskab i præ-seniorbofællesskabsboligen. Deres omgivelser er jo givetvis ikke tilfredsstillende eftersom de søger et andet sted hen og at omgive sig med andre mennesker, eller er de?

Når man spørger ind til disse seniorers naboskab i deres præ-seniorbofællesskabsbolig, tegner der sig et billede af hovedsagligt svage relationer, der mest af alt karakteriseres som høflige bekendtskaber af interviewpersonerne. Enkelte havde lidt mere med sine naboer at gøre, i form af lidt aktiviteter en gang om måneden i nabolaget som fællesspisning, men følte det var for lidt som Edith beskriver (Bilag 3:6-7). Rosa som bor et sted med aktivitetsmuligheder forklarer: *”Ja, men jeg synes ikke der er nok fællesskab her. Jeg synes ikke der sker nok. Jeg vil gerne noget mere... Vi kan ikke få nok ud af det”* (Bilag 9:6-7). Overvejende beskrives deres naboskaber som høflig omgang hvor man eksempelvis snakker lidt på fortovet/i opgangen uden det er noget tæt forhold (Bilag 7:5), man hilser og småsnakker men søger ikke hinanden (Bilag 1:7), ses til oprydningsdage eksempelvis (Bilag 4:5-6) og som Rune forklarer om deres naboer, så kender de da folk men der er ikke det store fællesskab (Bilag 8:5). Anne forklarer naboskabet ikke er dårligt på nogen måde, men at hun faktisk ikke kender de fleste af dem (Bilag 5:9). Således beskriver seniorerne ikke særlig tætte sociale bånd rent lokalgeografisk. De beskriver gode sociale relationer og netværk generelt hvilket belyses i senere afsnit, men de fremstår ikke på den måde meget lokalt bundne rent menneskeligt.

Nogle beskriver de mangler naboskabet og det lokale netværk de engang har haft, men som er uddødt med børnenes opvækst og i takt med forskellige begivenheder har krævet fraflytninger fra tidligere bolig som eksempelvis Else forklarer (Bilag 2:27). Ligeledes Anne som ydermere forklarer det som mærkeligt ikke længere at kende dem man bor op og ned ad (Bilag 5:9). Så kan man undres over hvorfor deres nuværende naboskaber ikke kan udvikles til mere og opfylde noget af dét

som de søger imod seniorbofællesskab for. Præmissen for et almindeligt naboskab er en anden end den i seniorbofællesskabet kan man sige. Man er ikke forpligtiget på samme måde sammenlignet med den grundlæggende sociale præmis man indvilger i, når man bliver en del af et seniorbofællesskab. I det almindelige naboskab – i vores kultur om ikke andet – er der en forventning om almindelig høflighed og ro/orden, men også en forventning om privatliv i en vis udstrækning. Som det beskrives i Després' kategoriseringer er hjemmet også tryghed, et helle for omverdenen, udover en selvrealiseringsvej (Després 1991:97-99). Dette indbefatter således en vis afstand og respekt overfor hinandens grænser. Man kan ikke forvente en masse socialt og forpligtigende fra sine almindelige naboer, men det kan man egentlig i et seniorbofællesskab. Fordi grundlaget heri er at man som udgangspunkt ønsker en form for fællesskab – et solidaritetsfællesskab som tidligere belyst. Almindelige naboer har ikke nødvendigvis lyst til samme socialiseringsgrad eller aktiviteter, hvilket også ses idet nogle af seniorerne fortæller, at det ikke er lykkedes at skabe kendskab og sammenhold blandt nuværende naboer trods forsøg (Bilag 5:9-10; 9:6). Når man vælger et seniorbofællesskab, vælger man det specifikke sted og dets værdisæt til. Dét, at matche, har man ikke samme muligheder for med sine naboer i almindelig forstand. Det handler om kemi i seniorbofællesskabet, hvilket uddybes senere - man vælger heller ikke bare hvilket som helst seniorbofællesskab (Bilag 4:14; 5:12-13; 6:5+7; 7:2.). Derfor kan det fremstå svært at få dét ud af ens eksisterende naboskab som man søger i seniorbofællesskabet. Fællesskabet skal skabes ud fra nogle fælles forståelser, som Douglas også beskriver med sit solidaritetsfællesskab (Douglas 1991:299-304). At naboskabet ikke kan opfylde deres behov, kan man også se i relation til studierne der viser social homogenitet får en stigende betydning med alderen (Kristensen & Andersen 2009:72). Det tegner et billede af et behov for et relaterbart fællesskab. Dette passer i høj grad med, at man vælger et seniorbofællesskab hvorved man køber ind på en idé om et bestemt værdisæt og man skaber et fællesskab fra bunden. Nogle steder med mere konkrete principper og forventninger end andre (Bjørk et al. 2002:18+27-28). Den sociale homogenitet muliggør fællesskabet og deres sociale behov på en helt anden måde end det traditionelle og eksisterende naboskab, som man har i præ-seniorbofællesskabsboligen, måske kan gøre.

Man kan dermed delvis se de svage naborelationer som et *push*-element i forhold til deres mobilitet, men hermed ikke sagt at et stærkt naboskab ville have forhindret deres lyst til seniorbofællesskab.

For nogle måske; fordi nytteværdien ved præ-seniorbofællesskabsboligen ville være højere jævnfør *stress-threshold* teori (Gottschalk et al. 2005:5), men dét de søger omhandler mere end stærke naborelationer. Hvis man indtænker *solidaritetsfællesskabet*, behovet for den rigtige kemi og aktivitetsfællesskabet ses hvorledes det handler om en anden måde at leve på. Behovet for seniorbofællesskabet kan siges gå udover og forud for blot de svage naborelationer.

Dét faktum at det empiriske grundlag heri har basis/udgangspunkt i byen kan man overveje om har en indflydelse på disse seniorers lokale relationer og valg af sociale relationer. Vi taler ikke her om et mindre bymiljø og lokalsamfund, hvor muligheder for sociale relationer er mindre naturligt i kraft af beboerstørrelsen. Således har man i storbyen mere frit valg så at sige, til at bestemme om man ønsker at forholde sig til og være social med sine umiddelbare naboer, eller andre. Helt samme muligheder har man jo ikke i et mindre lokalsamfund, hvor man vil støde ind i hinanden og udbuddet af mulige de sociale rammer er færre. Begge interviewede som er flyttet langt, italesætter faktisk dette – at storbyens anonymitet trækker og muligheden for større rammer og helt nye relationer. De ønsker nye relationer uden forhistorier som føles forsnævrende som Edith beskriver (Bilag 3:6). Ella som kom fra en anden lidt større by, beskriver hun følte sig meget kendt og ønskede mere frihed og anonymitet til at gøre som hun ønskede og skabe helt nye relationer (Bilag 7:9-10). Således eksisterer heller ikke for alles vedkommende et ønske om at udvikle deres nuværende lokale relationer til mere, selv hvis man kunne. For nogle af dem handler det også om et andet, helt nyt fællesskab i sig selv.

Man kan dermed sige, at seniorernes tidligere naboskab har således ikke formatet til at dække eller kunne komme til at dække de sociale ønsker som seniorerne har. Det skal herved dog ikke forstås som seniorerne heri er en gruppe ensomme typer, hvilket uddybes senere.

Uro over fremtiden

Dette afsnit forklarer hvordan seniorer udtrykker en uro for fremtiden, der er med til at påvirke deres flyttemotivation og giver en forståelse af hvordan hjemmet kan ændre karakter for én i takt med et livsfaseskift.

Overordnet set sidder seniorerne i en god nok boligsituation og befinder sig ikke i aktuelle store problemstillinger (Bilag 1:3; 2:17; 3:16+23; 5:11; 6:10-11+23). Dog udtrykker de en uro omkring

hvad fremtiden bringer af muligheder og begrænsninger. Flere af dem udtrykker på sigt en bekymring for at deres præ-seniorbofællesskabsbolig vil volde problemer længere ude i fremtiden. Nogle benævner antallet af trapper, andre størrelsen på deres bolig og dertilhørende vedligehold (Bilag 2:4; 4:1; 8:2). Begge ting bekymrer i kombination med ens dalende fysiske formåenhed i takt med alderens stigning på sigt (Bilag 4:10-11). En bekymring som er berettiget og naturlig. Hjemmet ændrer betydning til et sted der er sværere at udøve kontrol over og giver ikke længere den samme følelse af sikkerhed (Ewart & Luck 2013:31-32) (Després 1991:97-99).

Dog viser det sig at størstedelen ikke handler på denne bekymring eller ikke formår at indse den. Forskningen viser det som regel først er når helbredet svigter reelt, at ældre formår nødtvunget at flytte (Angelini & Laferrère 2012:547-548) (Abramsson & Andersson 2016:227). Netop derfor er det også interessant hvorfor og hvordan seniorerne heri formår at gøre noget ved det.

Bekymringen for disse fysisk betonet udfordringer, overskygges dog af en anden og mere dominerende uro over uvisheden om ens alderdom og tiden som pensionist. Anne fortæller hvordan det er svært at forestille at blive ældre: *"Det er sådan ret blankt for mig hvordan det vil være at blive pensionist... Men, men, det har været svært for mig at forestille mig hvordan det er ikke at arbejde"* (Bilag 5:3). Ligeledes fortæller Ella hvordan man altid fortsat ser sig selv som ung og ikke ældre (Bilag 7:21). Det er svært at forestille sig selv i anden livsfase – pensionisttilværelsen – hvori det er uklart hvad fremtiden i denne livsfase bringer. Men at tage dette valg bidrager med noget bevidsthed, som førnævnte udtalelse af Anne henviser til (Bilag 5:3). Bevidsthed i den forstand, at man tager et valg om hvordan man gerne vil tilbringe sin alderdom og gør det meget konkret ved at involvere sig i et seniorbofællesskab hvori specifikke rammer skabes. Dermed bliver hverdagen i den nye livsfase som pensionist mere forståelig og konkret.

Som nævnt er der ikke de samme kasser som kan afgrænse seniortilværelsen på samme måde som børn, fuldtidsjob og et familieliv kan markere vejen og mulighederne i forudgående livsfase. Edith beskriver hvordan hun har skullet finde ud af hvem hun egentlig var og gennem en afklaringsproces af hvad hun vil og drømmer om at bruge sin alderdom på: *"Alt det der drøm og opbygning man havde haft i rigtig mange år ikke. 20 år eller noget i den stil ikke, væk var det lige pludselig. Og så skulle man, så skulle man finde ud af hvem er jeg? Når jeg ikke er mor og jeg ikke er kone, hvad fanden skal jeg egentlig stille op med mit liv så?"* (Bilag 3:10).

Ligeledes Edith har tænkt over hvordan hun gerne vil blive gammel (Bilag 3:2), og Lars fortæller

også om hvordan han besluttede sig for at forberede og overveje hvordan hans alderdom skulle og kunne være (Bilag 4:1+11). Størstedelen af dem er blevet pensioneret/endt udenfor arbejdsmarkedet indenfor de senere år og dermed er et skifte indtrådt. Som Rune forklarer, er de blevet bevidste om at der skal ske noget og ønsker en stimulering i deres hverdagsliv på en anden måde, når ingen af dem arbejder mere – det er blevet tydeligt man ikke ønsker tingene skal risikere blive stilstående (Bilag 8:2+17). Der er således en frygt for hvordan hverdagen bliver i den nye tilværelse. Dette viser at pensionering har en betydning for deres beslutningsproces, i hvert fald sætter det overvejelserne i gang.

Således forsøger de at få styr på noget af uvisheden om den kommende tilværelse og livsfase. Ovenstående viser at pensionering har en betydning for seniorernes opfattelse og får dem til at overveje deres situation. Dette stemmer overens med undersøgelser der viser, at pension påvirker folks mobilitet såvel lokalt som længere flytninger (Bloem et al. 2008:21+38) (Andersen 2010:26). Pensionering fremstår dermed som en faktor der har påvirket deres beslutningsproces

Bekymringen for den uvisse pensionisttilværelse er flankeret af en bekymring for ensomhed i alderdommen (Bilag 8:14; 9:8). En frygt for at komme til at sidde alene, og være groet fast foran fjernsynet og være i stilstand (Bilag 2:12; 3:2; 8:11).

Frygten for en udefineret og ensom alderdom, kan kobles til den tydelige motivationsfaktor som solidaritetsfællesskabet er for disse seniorer. Som beskrevet i tidligere afsnit om solidaritetsfællesskab, så handler det i meget høj grad om at være en del af et fællesskab (Bilag 4:6; 5:3; 7:21), hvor man har et tilhørsforhold og nærhed som Else forklarer og beskriver: ”Og vi er jo også, evolutionært og biologisk set, et flokdyr. Altså det er jo ikke meningen at man skal sidde med armlæn på en stol i et hjørne i en lejlighed på fjerde sal hver især vel” (Bilag 2:12). Den frygtede potentielle ensomhed i præ-seniorbofællesskabsboligen agerer som en fremtidig frygtet *push*-faktor der får seniorer til at overveje og ændre deres situation, mens solidaritetsfællesskabet i seniorbofællesskabet agerer som en *pull*-faktor. I forhold til traditionel *stress-threshold* teorien stiller disse seniorer således lidt anderledes. Fordi *stress-threshold* teorien tager udgangspunkt i stress betydende utilfredsheden med eksisterende bolig (Gottschalk et al. 2005:20) (Andersen 2010:61). Disse seniorer sidder i en umiddelbar god nok bolig og social situation, som det forklares senere. Det er ikke en aktuell fremtrædende utilfredshed som dominerer deres udtalelser og udgør deres flytteintentioner og beslutningsproces. Der er en frygt for en uvis og potentiel ensom

alderdom og dertil koblet et ønske om mere fællesskab og en bestemt seniortilværelse. Man kan jo diskutere hvorvidt ønsket om mere fællesskab skal positioneres som *push* eller *pull*. Er det mest en utilfredshed ved eksisterende bolig og et behov som ikke bliver tilfredsstillende i *præ-seniorbofællesskabsboligen*, eller er det mere en *pull*-faktor ved seniorbofællesskabet end det agerer stress-faktor?

Man kan dermed argumentere for at deres situation adskiller sig lidt ved at *pull*-faktorerne er mere fremtrædende end aktuel utilfredshed agerer *push* og skubber dem. Det kan diskuteres hvorfor mobilitetsovervejelser/-diskussion skal tage udgangspunkt i en utilfredshedslogik. Det er selvsagt at man formentlig ikke flytter hvis der ikke er noget galt/utilfredsstillende med ens bolig, men det er jo ikke lig med at dette behøver være det centrale for mobilitetsfokusset. Når man ser på og taler om mobiliteten blandt ældre, kan det nemt fremstå som en ensidigt præget af problematikker om hvad boligen og man selv ikke længere kan eller rummer (Abramsson & Andersson 2016:227) (Andersen 2010:23). Det fremstår som en mere negativ diskurs om ældres mobilitet, mens tidligere livsfasers mobilitetsdiskurs fremstår mere positiv og omhandler mere selvrealiserende vinkler som uddannelsesmuligheder, gode vilkår og muligheder for familielivet eksempelvis (Lundholm et al. 2004:64-65) (Andersen 2010:23). Hvorfor kan der ikke også være et mere positivt fokus på mobiliteten i alderdommen? Måske fordi de ældre generelt er forblevet fastgroede og deres mobilitet er så lav. Stilstand fordrer ikke til diskussion af motivationer i en positiv forstand. Denne stilstand er måske ved at vende i det små i takt med flere seniorer begynder at tage deres boligsituation til overvejelse og fremtidsforventningerne bliver mindre statiske qua mere varierede livsforløb i dag (Andersen 2010:48). Måske følger dermed også et andet fokus på mobiliteten i denne livsfase. Måske en diskurs der omhandler og lægger op til muligheder, fremfor utilfredsstillende elementer, også fordrer mobiliteten i det hele taget og at man/ældre kan ses muligheder.

Seniorerne udtrykker en bekymring for fremtiden hvilket fungerer som en *push*-faktor for deres beslutningsproces. Som Lars beskriver det, så kan det ses som et bevidst valg og et præventivt skridt (Bilag 4:6-7). Det er et aktivt tilvalg af en bestemt type seniortilværelse og et fravalg af en potentiel ensom alderdom. De er aktive og forudseende i deres beslutning. Modsat egentlig generelle tendenser hvori/visende ældre er immobile og ikke-handlekraftige (Ærø 2002:21-22) (Andersen 2010:10+47-48). Det er dermed bemærkelsesværdigt at disse seniorer formår at handle

på disse bekymringer og ikke blot forblive hvor de er. Følgende afsnit vil dykke ned i nogle af forklaringsårsager der kan være bag interviewpersonernes beslutningsproces.

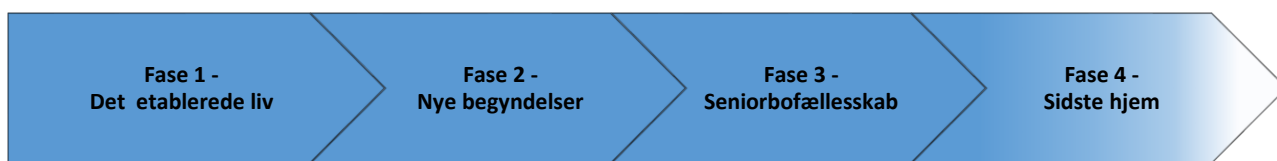
Commulative inertia og opbrud

Dette afsnit beskriver en udvikling i seniorernes tilknytning og opfattelse af hjemmet grundet uventede ændringer i deres livsforløb.

Størstedelen af dem har brudt med deres hjem gennem mange år, og når man gennemgår deres baggrunde og livsforløb tegner der sig et billede. Deres historik er ikke statisk, men præget af dét heri vil blive defineret som såkaldte *opbrud*. Hermed skal forstås uventede betydelige ændringer i deres livssituation mere konkrete og drastiske end blot livsfaseændringer som kan anses som forventede og naturlige såsom fraflyttede børn eller pensionering. Det handler om skilsmisse, sygdom, arbejdsløshed og økonomiske ændringer. Som Anne betegner det: ”*Fordi der var opbrud i systemet i det hele taget ikke. Så på den måde kan man sige, at det. Der skulle alligevel ske noget nyt*” (Bilag 5:4), da hun forklarer hvordan seniorbofællesskab kom på banen. For flere af dem har skilsmisse skabt et såkaldt *opbrud* og betydet, at de har måtte fraflytte/opløse deres etablerede og velkendte (familie)liv i deres parcelhus (Bilag 1:1-2; 5:1; 7:1). Edith beskriver det som en eksistentiel krise og hvordan det var den hårdeste proces og dér drømmen brast (Bilag 3:9-10). Else beskriver hvordan sygdom tvang hende videre fra børnenes barndomshjem, udover skilsmissen som tidligere havde ændret deres familielivssituation (Bilag 2:15+26). Nogen blev ramt af arbejdsløshed (Bilag 4:9) eller andre økonomiske uheldigheder (Bilag 9:5), bevirkende at man revurdere ens situation.

Som nævnt viser forskningen faktisk, at trods ændrede omstændigheder (som økonomi, fraflyttede børn med videre) forbliver mobiliteten ofte lav, især hos ældre (Ærø 2002:18-22). Så at seniorerne heri ændrer deres boligsituation gentagne gange gennem årene udover indflytning i seniorbofællesskab, vidner om at de skiller sig lidt ud fra tendenserne generelt. Dette kan delvis skyldes, at de har haft såkaldte *opbrud* tidligere hvorved der ikke rigtig har været et valg. Når man står i en skilsmisse, er en ændring af boligsituationen jo nødvendig sammenlignet med de ovennævnte mere formildet ændrede omstændigheder, som fraflyttede børn eksempelvis, og således er flytte-snebolden jo blevet skubbet i gang. Netop det faktum at det er skilte seniorer kan være en

betydelig forklaringsfaktor, da civilstatus påvirker signifikant ens mobilitet (Angelini & Laferrère 2012:555-556) (Skak & Bloze 2014:42-43) og sågar mere signifikant end alder i en svensk analyse (Abramsson & Andersson 2012:595-596). Set i denne kontekst kan man sige, at det ikke er overraskende og delvis kan forklare, hvorfor det netop er disse seniorer som formår at flytte sig. Fordi disse *opbrud* har betydet at folk har måtte genoverveje og ændre deres boligsituation. Ovennævnte analyserede karakteristika i de interviewedes baggrunde har ført til nedenstående model, hvor *opbrud* har ført til, at de har forladt dét som vil blive kaldt fase 1 (det etablerede liv). Fase 1 er livet i den mangeårige bolig; det typiske familieliv i parcelhus for nogle af dem (Bilag 1:1-2; 2:15; 3:9-10; 5:1; 7:1; 8:1), mens andre har levet uden familiestiftelse i egen bolig gennem mange år (4:1; 9:3-4). De har således bevæget sig ind i fase 2 (nye begyndelser) betydende at de nu er flyttet videre. Nogle af dem er flyttet flere gange gennem årene for at tilpasse sig nye situationer såsom nye parforhold (Bilag 1:2-3; 3:1) eller ændrede omstændigheder som sygdom (Bilag 2:15). Mens andre kun har haft én mellemstation (Bilag 7:3), indtil videre i hvert fald (Bilag 9:10) (Bilag 5:1), indtil de kunne/kan flytte ind i seniorbofællesskabet. Fase 3 repræsenterer således seniorbofællesskabet. Eftersom jeg kun har talt med folk der er på vej/netop flyttet ind i seniorbofællesskab, vil det være formodninger hvor mange flere faser skal efterfølge. Interviewpersonernes udtalelser peger dog i retning af de forventer at bo der til så længe som fysikken tillader det (Bilag 2:11; 3:7; 4:7; 7:14). Fase 4 repræsenterer det sidste hjem såsom plejehjemmet.

Disse *opbrud* har naturligt nok været med til, at disse seniorers bolig- og stedstilknytning har lidt et påtvunget brud, som har ændret betydningen af deres tidligere hjem. Hvad enten de blevet boende selv, flyttet en kort eller lang distance. Som sagt er drømmen brast for nogle (Bilag 3:9-10), betydende boligen med familien som omdrejningspunkt for hjemmet, er opløst og kan ikke længere

udfylde den samme emotionelle rolle og centrum som Després beskriver, er væk (Després 1991:97-99). I overgangen til næste fase har hjemmet ændret sin position og deres hjemopfattelse har måtte ændre sig. For de skilsmisseramte kan hjemmet ikke længere symbolisere det traditionelle solidaritetsfællesskab som Douglas teoretiserer ud fra kernefamilien (Douglas 1991:299-306). For de eneboende har hjemmet ændret betydning i forhold til at man delvis er blevet tvunget til at genoverveje sin boligsituation. Man kan ikke længere basere sin hjemopfattelse på helt samme måde som tidligere, da ens præmisser har ændret sig. Hjemopfattelse er jo ikke nødvendigvis koblet op på og afhængig af ens præmisser; ens hjem-opfattelse kan jo godt være anderledes end hvordan man bor. Men deres udgangspunkt og handlemuligheder har ændret sig, og de kan ikke bibeholde dét hjem længere som de havde. Således er de nødt til at genoverveje deres hjemopfattelse – og eksempelvis vælge en anden måde at bo på og skabe sig et nyt hjem, som Lars så gjorde direkte uden såkaldt fase 2 med mellemstationer (Bilag 4:4), i et seniorbofællesskab.

Deres tilknytning er af en anden karakter end traditionelle og end den tidligere har været. De er ikke bundet til deres bolig og område på samme vis som traditionelt og noget andet har fået en dominerende betydning. Som Tina siger: ”Jeg er ikke ligeglad, men altså. Det betyder ikke, altså om jeg bor der eller ej” (Bilag 1:12). Så boligen udfylder en funktion, men alt i alt fremstår den som mere sekundær end andet som er blevet allervigtigst. De sociale behov og nutidens/fremtidens behov er trådt i forgrunden, mens ens selvrealisering igennem boligen og bånd til fortiden bliver sekundært. Som Else og Rosa forklarer, så får man noget andet og vigtigere i stedet for boligen (Bilag 2:17; 9:7-8), og Nete som udtrykker at hun føler hun er blevet frarøvet noget socialt i de år etableringen har trukket i langdrag (Bilag 6:11). De er fint nok tilfredse med hvor de bor, men der er noget andet de hellere vil, hvilket tidligere afsnit beskriver. Der er flere *pull*-faktorer som trækker dem imod seniorbofællesskabet. Den ændrede prioritering og ønsket om det sociale fællesskab, trumfer den *commulative inertia* - tilknytningen oparbejdet gennem år i boligen - som nogen begrænses af. I denne sammenhæng er pointen, at deres *commulative inertia* til dels er blevet brudt i forvejen for dem alle. Med undtagelse af ét tilfælde som stadig bor i deres mangeårige parcelhus (Bilag 8:1). Selvom mobiliteten generelt falder med alderen (Ærø 2002:22) (Anderson 2010:10), så omhandler den *commulative inertia* netop at årene i den pågældende bolig er centralt (Angelini & Laferrère 2012:549). Således giver det mening at prioriteringen er anderledes for dem og det fremstår lettere for dem at flytte end andre. Flere af dem har tidligere flyttet flere gange og er

dermed nærmest vant til det, efter at have gjort det flere gange (Bilag 3:12) og således vækker flytning ikke bekymring mere (Bilag 2:26-27). Ligesom Tina der afviser om det var vemodigt at flytte: *"Nej overhovedet ikke! Ej, Jeg er flyttet for mange gange. Nu bor jeg bare et andet sted."* (Bilag 1:7). Fem ud af de ni interviewede beskriver hvorledes de har flyttet gentagne gange (Bilag 1:1; 7:2; 6:16+27; 2:14-16; 3:1-2; 7:2;). Det er tidligere vist, at tidligere flytninger forøger chancen for flere flytninger senere (Abramsson & Andersson 2012:583).

Kort opsummeret, så er seniorernes nuværende tilknytning følgelig ikke præget af den samme *commulative inertia* som deres tidligere mangeårige hjem husede. Deres tilknytning har været udsat for et brud hvorved en forandringsproces i deres hjemopfattelse og -tilknytning kan siges at være begyndt. En forandringsproces som også muliggør en ny stillingtagen til hvad hjemmet kan og skal være for dem.

Boligopfattelse og nem omplantning

Dette afsnit belyser seniorernes boligtilknytning og diskuterer hvorledes denne er med til at påvirke deres beslutningsproces. Tilknytningen til vores bolig dominerer oftest når vi taler om folks hjem og flyttemotiver – vi er groet fast i vores boliger (Ærø 2002:21-22) (Angelini & Laferrère 2012:547-548). Som nævnt tidligere viser tallene også, at jo flere år man har haft i sin bolig, jo mere rodfæstet og lave flytteintentioner er der typisk (Angelini & Laferrère 2012:547-549). Følgende forklarer hvordan disse seniorer udtrykker en boligtilknytning som er anderledes end den vi traditionelt taler om. Vi kan se dette på forskellige måder som det følgende vil forklare. Dels føler de ikke særlige problemer med at give afkald på deres præ-seniorbofællesskabsboliger, og dels er deres bolighistorik præget af tidligere *opbrud* som ovennævnt– og disse to kan ses som forbundne.

At skulle give afkald på deres præ-seniorbofællesskabsboliger udtrykkes ikke som værende særlig svært for dem når der spørges ind hertil. De forklarer, at de har det fint med at flytte, men anerkender blot at selve flytningen forventelig kan være omstændelig når man er oppe i alderen (Bilag 1:9; 3:9-10; 9:20). At de har det fint med at skulle fraflyttes, italesættes af eksempelvis Anne idet hun anser sig selv *"som person, så er jeg sådan ret nem at plante om. Det betyder jo rigtig meget, altså jeg kan godt lægge tingene fra mig og så sige: "lad os se hvad det nye er"."* (Bilag 5:5). På lignende vis beskriver Ella, hvorledes hun grupperer mennesker idet hun opfatter der findes

to typer og nogle nærmest smelter sammen med deres bolig: *"Jeg tror simpelthen at der er nogen der er mere. Der er mere trofaste eller mere vanemennesker end andre"* (Bilag 7:19). Ligeledes beskriver Tina sig selv som én der har flyttet meget og som *"én af de mennesker"* (Bilag 1:1). Else forklarer *"Altså dét at flytte mig fysisk, gør ikke noget"* (Bilag 2:27), hvorved hun positionerer det fysiske som af mindre betydning.

De er ikke en gruppe mennesker som er bange for at prøve nyt. De kan generelt karakteriseres som nogle der er nysgerrige og i stand til at prøve nye ting (Bilag 1:15-16; 3:6; 6:9-10; 9:1-3). Ella beskriver eksempelvis hvordan hun nærmest keder sig når hun har prøvet noget og kan det (Bilag 7:6). Det trækker hermed i retning af, at disse seniorer ikke tilhører gruppen *"vanemennesker"*, hvis man blot kunne opdele seniorer i sådanne to gruppekategoriseringer. De passer således ikke ned i de statiske kasser som ellers dominerer mobilitetstendenserne blandt ældre (Angelini & Laferrère 2012:547-548). Hvorvidt de er *"nemme at omplante"* så er betinget af forudgående såkaldte opbrud i deres baggrunde, eller om dette er to faktorer uafhængige heraf, kan man jo så diskutere.

Flere af dem udtrykker en relativ fornuftsbetonet anskuelse på dét at skulle flytte. Anne fortæller hvordan hun har det fint med, at deres gamle hus er blevet helt ombygget og dermed nu har fået nyt liv (Bilag 5:5). Ligeledes forklarer Rune om deres bolig: *"Nej, vi vil forlade det med gode fornemmelser og sige: "nu er der nogle andre der kan få den, kan bruge det og så videre"."* (Bilag 8:5). Ovenstående og deres såkaldte nemme omplantning skal ikke forstås som, at boligen ingen betydning har eller har haft, eller hjemmet ikke betyder noget i en traditionel forstand som selvrealisering (Després 1991:97-99). Nærmere at den fase og positionering for dem er overstået. Flere forklarer hvordan visse boliggenstande har betydning for dem at få med videre, såsom en sofa (Bilag 3:12), eller en bogreol som del af nøglen til at skabe sig sit hjem (Bilag 6:21) og et skrivebord til at arbejde ved fordi ens identitet jo flytter med som Ella italesætter (Bilag 7:7). Men boligen italesættes nærmere som at skulle en udfylde en funktion for dem – opfylde deres behov – fremfor at være en udstilling og selvrealiseringsprojekt. *"... Jeg har aldrig gået så meget op i hvordan mit hjem så ud egentlig. Det skulle bare være funktionelt, så."* (Bilag 3:12). *"Dét at indrette stuer og sådan noget, jeg har aldrig gået ret meget op i det"* (Bilag 5:10). Dette kan også hænge sammen med at de er ovre den fase – at de har været igennem denne proces med selvrealisering via boligen, og det er ikke længere et behov de har. Som Ella forklarer, så har hun prøvet det og udlevet den drøm. Hun har været alle processerne igennem og lykkelig over at være

færdig med det, fordi hun gider det ikke mere (Bilag 7:6): På samme måde har Anne det: *"Og jeg gider ikke skifte, til at skulle lave alt muligt håndværksmæssigt. Altså, det har jeg prøvet"* (Bilag 5:11). Flere af dem beskriver hvordan de har levet det typiske kernefamilieliv i eget hus (Bilag 1:2) og realiseret boligdrømme, herunder omfattende renoveringer hvor man har gjort det til helt sit eget (Bilag 3:27; 7:6). Parcelhuset hvor man troede man skulle bo for evigt som Else (Bilag 2:26), og den såkaldte drøm som Edith beskriver *"drøm om livet på landet... Det er en meget klassisk historie"* (Bilag 3:27). Deres hjem-opfattelser er således ikke længere knyttet til denne traditionelle opfattelse af boligen som et hjem som man selv og familien er knyttet til i tid og evighed. Det er en begyndende bevægelse væk fra den mangeårige tilnærmelsesvis permanente bolig.

Hjemmets betydning har således forandret sig fra nogle af de dominerende opfattelser, hvori boligen i sig selv knyttes til en form for selvrealisering og manifestering (Després 1991:97-99), til i mere væsentlig grad at være oppe til fortolkning. Jævnfør tidligere afsnit er det for disse seniorer en bevægelse mod en kobling af boligen og nye livsfase. Det er et aktivt valg om hvordan de gerne vil udleve deres seniortilværelse.

Man kan diskutere hvorvidt seniorbofællesskab og prioriteringen af det sociale i form af et bestemt fællesskab (med i nogle tilfælde et ret defineret værdisæt) ikke blot er selvrealisering gennem boligen i et andet kostume, men det udtrykker stadig et skifte i tankegangen om hvad vores hjem er, skal og kan være. Anderledes end det traditionelle kernefamilie hjem-perspektiv som tidligere har domineret, som Després tydeligt skitserer og kritiserer (Després 1991:102-104).

Som tidligere nævnt, viser et studie også, at ældres syn på hjemmet har ændret sig til værende et nødvendigt udgangspunkt så man kan dyrke det reelt vigtige fra deres synspunkt nu; relationer og aktiviteterne. Mens boligens betydning i sig selv som statussymbol og lignende, er forbi-passeret (Ewart & Luck 2013:33-38). Netop denne logik taler seniorernes perspektiver sig ind i. De udtrykker, at de har været der, prøvet det og været det igennem. Det er ikke det vigtige for dem længere. Seniorerne ønsker nu at koble deres bolig til noget socialt primært. Udenfor familieperspektivet men stadig et ønske om fællesskab i boligen.

Denne udvikling af hjem-opfattelsen hos seniorerne – både i ovennævnte studie og specialets seniorer – ligger godt i tråd med tendensen i mobilitetsstudierne der hælder mod stigende antal ønsker ikke at eje men at leje (Kristensen & Andersen 2009:73) (Abramsson & Andersson 2016:227-8), og især de enlige rykker ind i lejeboligerne (Skak & Bloze 2014:38-39). Idet skridtet

væk fra ejerboliger også symboliserer en lille distancering fra den traditionelle hjem-opfattelse om at være herre i eget hus og forblive i kernefamiliens mangeårig højborg: parcelhuset.

Skridtet væk fra den traditionelle vej om at forblive i sin mangeårige bolig, har dog været udenfor deres egne hænder qua såkaldte *opbrud*, hvilket måske har været nemmere. Eller i hvert fald har bevirket at såkaldte flytte-snebold og en ændring i hjemopfattelse er begyndt at rulle.

Sociale, ressourcestærke typer

Dette afsnit belyser og diskutere hvorledes seniorernes ressourcer spiller en væsentlig rolle for beslutningsprocessen.

Det er tydeligt, at disse seniorer ikke er gruppe som mangler sociale relationer generelt, trods deres naboer ikke er nogen som de kender særligt til og nogle ønsker nye rammer for relationer. Lars beskriver hvordan folk fløjter rundt til alt muligt (Bilag 4:7) De fortæller hvorledes de er aktive i forskellige foreninger, klubber og har et meget socialt aktivt liv. De går til gymnastik (Bilag 3:21; 5:2; 8:17), er aktive i interesseforeninger (udover seniorbofællesskabet) (Bilag 2:14; 6:18; 9:1-2) og bogklubber blandt andet (Bilag 3:21; 5:2; 7:10). Flere beskriver hvordan de har mangeårige venskaber som har holdt trods distancer og livsfaseskift (Bilag 1:7-8; 3:5; 5:2; 8:6). En karakterisering af disse seniorer vil således berette, at de er aktive mennesker der lever en seniortilværelse, som er fyldt med alverdens ting. Det bliver ikke til mange stilsiddende timer i sofaen som Anne forklarer (Bilag 5:2). De er ressourcestærke mennesker som Else faktisk beskriver tydeligt: ”... mange ressourcestærke menneskers ressourcer sammen ikke. Og det, det er vi. Altså, det må man jo så nok anerkende.” (Bilag 2:6).

Man kan jo så spørge sig selv hvorfor disse seniorer har lyst til at flytte i seniorbofællesskab, når de tilsyneladende egentlig har et aktivt og socialt liv. For nogle af dem handler det til dels om man er en meget sociale personer og lader op ved samvær med andre (Bilag 2:12), og man tidligere har været vant til at snakke rigtig meget med mange i arbejdsøjemed (Bilag 1:3+17; 7:4). Dermed har skiftet til pensionisttilværelse også betydet et ændret behov samt ønske for hjemmets beskaffenhed, hvorledes det skal være mere socialt. Det udtrykker et behov for hjemmet bliver et såkaldt centrum for emotionelle relationer (Després 1991:97-99). Det er ikke dækkende deres behov at hjemmet opfylder funktion som en tryk base hvorigennem man kan manifestere sig selv og værdisæt

(Després 1991:97-99). Det er ikke nok at have socialt liv og aktiviteter udenfor hjemmet, men et ønske om at få hjemmet som centrum for ens liv og aktiviteter. Ligesom det har været tidligere i livsfasen familielivet. Således er en omfangsrig omgangskreds (Bilag 5:9) og fritidsaktiviteter ikke nok. Seniorbofællesskab handler ikke "bare" om at dække et behov for sociale relationer og aktiviteter, det handler om ønsket om social kontakt på et nyt og andet plan – som det beskrives tidligere i afsnittet om solidaritetsfællesskab.

Når man taler om flytteintentioner og beslutningsproces, taler man jo teoretisk om den såkaldte *stress-threshold*. Der er for de flestes vedkommende ikke noget i vejen fysisk med deres bolig aktuelt. De er generelt glade for deres boliger og kunne egentlig blive boende (Bilag 1:3; 2:17; 3:16+23; 5:11; 6:10-11+23). Med undtagelse af enkelte som på sigt vil sidde problematisk rent økonomisk (Bilag 4:13) og som ville have behov for at nedskalere internt i nuværende boligkompleks (Bilag 9:19-10). Sidstnævnte fordi det med tiden også bliver for stort, hvilket også er en betænkelighed Rune har (Bilag 8:8).

Indflytningen i et seniorbofællesskab skal således ikke ses som en løsning på et stort fysisk eller socialt problem seniorer står med. De står ikke i en svag bolig-mæssig situation og således har ressourcer qua deres "gode" præ-seniorbofællesskabsbolig til at træffe valg, kan man sige. Som Else forklarer: *"Det er ikke fordi vi bor dårligt, det er ikke fordi vi er nødt til at flytte. Det er fordi vi gerne vil flytte sammen. Vi vil gerne være en del af det der fællesskab"* (Bilag 2:5).

Disse seniorer er aktive, sociale mennesker som i alt befinder sig i en god nok boligsituation, men seniorbofællesskabet er et aktivt tilvalg de har taget. Selvom de er socialt aktive, opfylder hjemmet ikke ønsket om et socialt hjem. Man kan være nok så ressourcestærk, social og have en god fysisk bolig, uden at det egentlig opfylder ens behov, hvis ønsket nu er transformeret til et hjem bestående af socialt fællesskab og aktivitet. Sigende er det, at seniorerne heri karakteriseres ved at deres *commulative inertia* er væsentlig opbrudt sammenlignet med flertallets rodfæstede ligusterhække. Deres forhold til boligen og hjem-opfattelser har fået en påtvungen revurdering, som har bevirket en forandringsproces. Førnævnte flytte-snebold er allerede begyndt at trille. Man har skullet genoverveje sit liv, og det har givet anledning til at indtage en aktiv position og truffet et aktivt informeret valg om hvad man vil. Nogle har undersøgt deres muligheder grundigt og overvejet grundigt hvordan de ønsker at bruge deres seniortilværelse (Bilag 4:10; 7:1) og som Edith udtrykker sine overvejelser: *"Hvordan vil du gerne blive gammel? Hvad skal der til? Hvad vil du fylde dit liv*

med? Hvad har du af muligheder?” (Bilag 3:13).

Deres bevidsthed om seniorbofællesskaber er kommet lidt forskelligt. Nogle af dem har relativt tilfældigt fundet ud af deres seniorbofællesskabsmulighederne gennem bekendte og sidenhen også fået andre bekendte med sig (Bilag 1:5; 5:1-2). Mens andre har tænkt bofællesskabstanken ukonkret tidligere og først handlet på det i forbindelse med bekendte har nævnt et pågældende sted fandtes og/eller der blev holdt informationsmøde (Bilag 2:3+10; 8:3). Et par stykker kan kategoriseres som ildsjæle, der i mange år har været interesseret og involveret i seniorbofællesskaber på forskellige måder (Bilag 9:3; 6:1).

Selvom vejene til seniorbofællesskabernes døre er lidt forskelligartede, går det igen, at man har overvejet og taget stilling til hvorledes man ønsker ens seniortilværelse, skal være og handlet derpå. Man har ikke slået det hen eller ladet stå til. Denne tilgang og aktive stillingtagen passer med forskning der viser folks forventning til fremtiden ikke er så statiske som tidligere (Andersen 2010:48) og især de yngste seniorer (50'erne) har flere flytteovervejelser (Gottschalk et al. 2005:20). Det er dog utraditionelt i forhold til folk er meget statiske stadig generelt set og ikke formår at flytte sig. Mobiliteten falder overordnet set med alderen (Andersen 2010:10) og det er egentlig først når helbredet svigter de fleste, derved nødtvunget, formår at flytte (Angelini & Laferrère 2012:547-548) (Abramsson & Andersson 2016:227).

Måske er det netop heri deres stærke ressourcer gør en forskel og adskiller dem fra de fortsat statiske seniorer. De har ressourcerne til både at påbegynde overvejelser samt handle på flytteovervejelserne. De er socialt stærke, men også kompetencemæssigt. Interviewpersoner har forklaret hvordan nogle er sprunget fra fordi etableringsprocessen er krævende og de ikke føler sig kompetente til at bidrage nok (Bilag 5:20). Nogle har eksempelvis svært ved at forstå arkitektplantegninger (Bilag 2:29). Analysen heri indeholder ikke en dybdegående diskussion af betydningen at dette er ressourcestærke seniorer generelt. Man kan selvfølgelig stille spørgsmålstejn ved hvilken og hvor stor indflydelse seniorernes position, som relativt ressourcestærke, har på deres muligheder og beslutningsproces, sammenlignet med hvis de var mere socialt udsatte. Det er ikke en irrelevant overvejelse og diskussion, men den kan ikke rummes indenfor dette projekt. Herunder fordi interviewpersonerne hovedsagligt er meget ressourcestærke og ikke udgjort af mere socialt udsatte. Projektet fokuserer på livsfaserne og seniorernes specifikke overvejelser, og ikke en dybdegående diskussion af socioøkonomiske baggrundsfaktorer

indflydelse. Det skal dog ikke ignoreres, at deres ressourcestærke sider netop er med til at muliggøre for dem at flytte i seniorbofællesskab som strukturerne er for tiden. Tal viser højt uddannelsesniveau trækker mobilitetsraten op (Andersen 2010:10-11).

De har således kompetencerne etableringsprocessen kræver samt sociale og boligmæssige ressourcer, i Bourdieus termer den kulturelle og sociale kapital, til at kunne håndtere transformationsprocessen som kræves. *Opbrud* i deres baggrunde har været med til at starte en stillingtagen, samtidig med at de har muligheden i deres sociale og boligmæssige ressourcer til at overveje og udleve en forandringsproces.

Ovenstående har beskrevet de fremtrædende flyttemotivationer, hjem-opfattelser og karakteristika blandt specialiets seniorer som har været med til at kunne påvirke deres beslutningsproces. Det efterfølgende vil gå i dybden med hvilke faktorer påvirker beslutningsprocessen frem mod indflytningen i et seniorbofællesskab.

Rette kemi

Følgende afsnit vil belyse, at det er vigtigt at forstå beslutningsprocessen om at flytte i seniorbofællesskab ikke bare handler om slutteligt at finde et fællesskab hvor der er plads til én til, men om at finde stedet som er det rette for én.

Flere af interviewpersoner beskriver hvorledes de har været engageret eller besøgt flere forskellige steder (Bilag 1:5; 3:14-15; 4:2-3+14; 6:13-14) og som Ella beskriver vælger man ikke bare det første tilgængelige (Bilag 7:2). Det handler om den rette kemi i gruppen og ens fornemmelse for stedet som flere af dem beskriver (Bilag 2:23; 4:14; 5:12-13; 6:5+7; 9:2-3). Else føler i meget høj grad at hun har fundet et fællesskab som bare er helt rigtigt for hende: *"Og jeg havde det bare sådan: "WAUW!". Jeg havde det sådan at jeg synes det ramte lige ind i mit hjerte."* (Bilag 2:3). Hun græd glædestårer da hun fandt ud af, at hun fik plads i det pågældende seniorbofællesskab og hun er slet ikke i tvivl om det er dér hun hører til (Bilag 2:3+24).

Det handler om at have fundet et sted og nogle som man kan spejle sig i (Bilag 1:5; 2:14; 7:11). Lars beskriver hvordan han søgte forskellige steder, for at finde et sted med den rette kemi, der passede til hans grænser for privatliv og fællesskab (Bilag 4:1-2). Det er en balancegang at finde stedet som matcher én selv og ens ønsker/behov. Edith har prøvet at flytte ind i et mere decideret

kollektiv og kommet frem til at stedet ikke var for hende: ”Altså jeg kom aldrig til at føle mig hjemme faktisk. Ikke fordi, de var jo søde og rare, men de havde jo en masse uskrevne regler og en masse kommunikationsveje der aldrig gik op for mig” (Bilag 3:1-2). Størstedelen af dem er faktisk afvisende overfor et bofællesskab i form af et kollektiv; man ønsker et socialt fællesskab men afgrænset af en privatlivsgrænse som egen lejlighed giver (Bilag 7:12-13; 8:12). Både Nete og Ella fortæller også hvorledes de har været tæt på at flytte ind et sted, men havde en forkert fornemmelse og sprang fra (Bilag 6:14; 7:12). Andre fortæller også om eksempler på bekendte som er endt i eller har forladt fællesskaber som viste sig slet ikke at være et match for dem (Bilag 9:14).

Et match handler ikke kun om at værdifællesskaberne er forskellige og man lægger vægt på forskellige ting. Udover den værdimæssige og personlige kemi, er der for nogle også mere fysiske aspekter hvor matchet skal være rigtigt. Aldersmæssigt ønsker man som yngre seniorer ikke at bo med for mange/kun ældre seniorer, begrundet i en tankegang om at evner og muligheder begrænses med alderen (Bilag 1:5; 6:7-8; 9:13-15).

Det er vigtigt at gruppen socialt set fungerer godt (Bilag 8:14; 9:2), som erfaringer rundt om i landet også viser ifølge Nete (Bilag 6:7).

Der er også en bevidsthed om, at det ikke er for alle og nogle typer passer bare ikke ind i bofællesskab, udtrykker Else (Bilag 2:19). Dog kan seniorbofællesskaber være organiseret og drives på meget forskellige måder (Bilag 3:3; 6:3; 7:13-14). Netop derfor er det også vigtigt at kemien er det rigtige for både den enkelte og fællesskabet generelt. Nogle vil passe ind nogle steder og ikke andre. Dette skal også ses som forbundet til, at man søger at blive en del af et solidaritetsfællesskab. Således skal solidaritetsfællesskabet også stemme overens med ens værdier og indeholde strukturer man kan leve under. Det kommer ikke til at fungere hvis ikke kemien er der. Som Douglas beskriver, kræver solidaritetsfællesskabet at man lever under strukturerne heri, men at strukturerne kan føles som *tyranni* for nogle (Douglas 1991:299-304). Hvis kemien ikke er rigtig og strukturerne dermed opleves som tyranni og ikke opretholdes, har solidaritetsfællesskabet ikke noget grundlag. Hvilket Nete også udtrykker der er en klar bevidsthed i relation til hun fortæller om deres værdifællesskab: ”... det er ødelæggende for et bofællesskab hvis der er nogen der flytter ind og vender ryggen til” (Bilag 6:16).

Den rette kemi er således nødvendigt for at seniorerne tager skridtet videre ind i et seniorbofællesskab. Det betyder, at et manglende match i kemi kan fungere som *intervenning*

obstacle; en hindring for flytteintentionen og dermed mobiliteten (Andersen 2010:60).

Det skal ses i relation til at denne flytning for disse seniorer ikke er nødtvungen, men et tilvalg med baggrund i et ønske om en bestemt seniortilværelse som tidligere nævnt. Dermed har de muligheder og den rette kemi kan således fungere som en *intervening obstacle* i deres beslutningsproces/flytteproces fordi der ikke er en overvægt af *push*-elementer som presser deres utilfredshed over *stress-threshold* tærsklen. *Pull* er ikke tilstrækkeligt, og man kan sige at *solidaritetsfællesskabet* som *pull* ikke eksisterer hvis ikke kemien er den rigtige. Således kan et manglende match være en hindring for beslutningsprocessen og at selve ønsket om at flytte i seniorbofællesskab realiseres. Processen med at finde det rette sted påvirker beslutningen og er en del af beslutningsprocessen.

Seniorbofællesskabs udbytte undervejs

Etableringen af et seniorbofællesskab kan være en langsommelig proces som ofte er nødvendig, fordi der ikke eksisterer hobetal af ledige pladser i seniorbofællesskaber eller seniorbofællesskaber i det hele taget (Rambøll & Realdania 2016:14) (Bilag 9:20). Seniorerne fortæller om vente-/interesselister med over 200 seniorer på (Bilag 6:4-5) og flere af seniorerne udtaler det er svært at finde en plads (Bilag 4:11-12; 5:6-7; 8:4; 9:18). Den langsommelige proces har dog også visse fordele for konstitueringen af fællesskabet i seniorbofællesskabet, i form af et socialt udbytte undervejs og forventningsafstemning på forhånd. Dette kan være fordelagtigt for ens beslutningsproces, idet man får mulighed for at mærke efter undervejs i processen - om det føles som det rigtige for én - og således mindske chancen for at tage en forkert beslutning om at flytte, som Edith beskriver (Bilag 3:14). Den omstændelige proces som kræves for at etablere et seniorbofællesskab fra bunden, er også med til at forventningsafstemme mellem seniorer, hvad deres seniorbofællesskab skal udgøre og de skaber en fælles forståelse og enighed allerede inden de er flyttet sammen. Man bliver undervejs enige om hvilket fællesskab man ønsker det skal være, og gennem arbejdet i arbejdsgrupperne kan man lære hinanden at kende (Bilag 3:14; 5:5-6; 7:16; 9:2-3). Udover at de er involverede i forskellige arbejds-/koordinationsgrupper og har jævnlige møder generelt (Bilag 2:5; 5:6), så arrangerer de sociale ting sammen såsom biografture, bogklub, julefrokost eller tager på weekend- og ferieture sammen (Bilag 2:7+25; 5:21-22; 6:18-19; 8:12). Således er de allerede sociale med hinanden og får et socialt udbytte ud af hinanden allerede nu. Else beskriver: "... jeg synes vi er kommet til at kende hinanden så godt. Virkelig, det er virkelig

nogle folk jeg holder meget af...” (Bilag 2:22). Selvom de ikke er flyttet sammen endnu, kerer folk allerede om hinanden og føler at de har et bånd sammen, hvilket Rosa også beskriver at flere udtrykker udover hvordan hun selv føler: ”...*jeg føler mig jo også en form for følelsesmæssig binding til de mennesker der, som jeg rigtig godt kan lide*” (Bilag 9:16-17). Der er sågar et par der har fundet sammen og blev gift undervejs i etableringsprocessen (Bilag 2:18). Anne forklarer at arbejdet fordrer en social udvikling hvorved der også skabes en begyndende forpligtende følelse (Bilag 5:6+12). Følelsen af bånd og begyndende forpligtigelse vidner om *solidaritetsfællesskabet* som de drømmer om, faktisk er begyndt at spire.

Man kan således sige de allerede har et seniorbofællesskab til dels blot uden at de har tag over hovedet endnu på deres fællesskab. De har ikke et rum i en bolig endnu, men deres fællesskab er begyndt at blive bygget op. De har dermed et udbytte af seniorbofællesskabet inden indflytning, hvilket kan fungere som en *pull*-effekt, fordi man allerede har en positiv forbindelse til ens kommende hjem og kan så småt begynde at se seniorbofællesskabet kan opfylde de ønsker man har. De er begyndt allerede at opbygge en tilknytning; man kan sige at deres *commulative inertia* til seniorbofællesskab allerede er påbegyndt inden de fysiske rammer er sat.

Etableringen som obstacle

Selvom motivationerne for at flytte måske er tydelige for nogle seniorer, kan selve processen med enten at finde eller etablere et seniorbofællesskab modarbejde flytteintentionerne og beslutningsprocessen.

Det er et krævende arbejde at etablere et seniorbofællesskab fra bunden, da det ikke blot omhandler møder i diverse arbejds- og koordinationsgrupper (Bilag 2:13+29-30; 9:1). Man kan risikere at skulle ud i mange krumspring med forskellige aktører og instanser som flere af interviewpersoner fortæller beretninger om, i forhold til eksempelvis kommunen, arkitekter og lignende (Bilag 5:14-15; 6:12+20; 7:14). Man kan sige der nærmest er en strukturel modarbejdelse i form af, at det er sådan en omstændelig proces at etablere et seniorbofællesskab. Samtidig er det ofte en nødvendig proces, hvis man gerne vil have en plads i et seniorbofællesskab.

Etableringsprocessen kræver megen involvering, tid og engagement hvilket betyder mange møder.

Dette kan være en udfordring især for seniorerne, som ikke bor i umiddelbar nærhed – eksempelvis dem som ønsker at flytte landsdel eller til storbyen (Bilag 3:2; 6:2; 7:9).

Den krævende og lange proces modarbejder flytteintentionerne og får folk til at falde fra (Bilag 2:4-5). Nogle springer fra som tiden går fordi de synes at de bliver for gamle (Bilag 2:8; 9:14-15).

For nogle byder andre muligheder sig, for nogle ændrer omstændighederne sig helbreds-/boligmæssigt således handling kræves, eller man begynder blot utålmodigt at tænke i andre midlertidige løsninger (Bilag 2:23-24; 3:15; 7:11; 8:13; 9:17).

Det er en stress-faktor ikke at vide hvad man kunne regne med, hvilket både kan skyldes en besværlig ansøgningsprocessen eller/og etableringsvanskelighederne (Bilag 1:4+9; 2:23; 5:21). Der er derudover også et økonomisk aspekt, fordi det har afgørende betydning for nogle hvilken lejlighed de kan få, for om de overhovedet har råd til det og lejlighedsfordelingen kender man ikke fra starten men først langt henne i processen (Bilag 2:30).

Således kommer selve processen med at finde/etablere et seniorbofællesskab til at agere som en *intervening obstacle* i seniorernes beslutningsproces. Som nævnt i tidligere afsnit giver den omstændelige etableringsproces også nogle sociale fordele, i forhold til skabelsen af fællesskabet i seniorbofællesskabet, men dette er jo omsonst hvis den langstrakte proces får folk til at springe fra. Det udtrykkes som værende frustrerende og demotiverende ikke at kunne flytte i et seniorbofællesskab indenfor et overskueligt tidsrum, når først man har truffet beslutningen, som Edith forklarer (Bilag 3:14). Ligesom Ella heller ikke ønskede at vente for lang tid (Bilag 7:11). Else forklarer, hvorledes hun føler lidt at have sat sit liv på standby. Fordi hun har involveret sig i arbejdet med seniorbofællesskabet og ikke brugt megen energi på at blive integreret i hendes nuværende boligområde, idet hun forventede at flytte ind i seniorbofællesskabet indenfor en kortere tidsrammen end realitet har kunnet leve op til (Bilag 2:8+15). En balance i arbejdsprocessens varighed fremstår dermed vigtigt for flytteintentionerne fastholdes og mobiliteten realiseres.

Det fremmer dermed ikke seniorernes beslutningsproces og mobiliteten, at der aktuelt eksisterer strukturelle etableringsudfordringer på vejen ind i et seniorbofællesskab. I denne sammenhæng giver det således god mening, at mobiliteten er højere jo højere uddannelse man har (Andersen 2010:10-11) (Abramsson & Andersson 2012:594). Idet indflytning i et seniorbofællesskab kræver ressourcer på flere planer, som det er gennemgået i afsnittet omkring interviewpersonernes

ressourcer. Afsnittet har ikke diskuteret tilbunds gående udfordringerne som de strukturelle *obstacles* udgør især for de mindre ressourcestærke. Men det beskrives som sagt at nogle falder fra fordi de ikke føler de kan overskue det eller føler de kan bidrage nok (Bilag 2:29; 5:20).

Ovenstående *obstacles* dækker desuden ikke over de ”oplagte” udfordringer i forhold til, at man skal flytte et nyt sted hen. At flytte kan være en svær og trættende proces, som man potentielt ikke har energi til (Bilag 1:9). Udover selve flytteprocessen, skal man jo også lære at bo et nyt sted og bruge nye faciliteter, som Ella beskriver (Bilag 7:19). Som forskningen viser, er ældre ikke gode til at forholde sig til ændrede omstændigheder og behov og agere boligmæssigt. Man forbliver og forholder sig helst til velkendte områder såvel som boligformer (Ærø 2002:21-22; Skak & Bloze 2014:32; Abramsson & Anderson 2015:219; Andersen 2010:97). Dermed er seniorer heri anderledes idet de ikke afskrækkes af det ukendte og utraditionelle. Om end de anerkender at flytteprocessen kan være krævende og trættende som flere af dem beskriver (Bilag 1:1+9; 3:9; 7:19-20;), så er det ikke noget som afskrækker/har afskrækket dem (Bilag 9:10-11).

Udover frafald i selve etableringsprocessen, forventes et frafald når seniorbofællesskabet bliver en realitet og lejekontrakten skal underskrive. Nogle vil frafalde fordi de alligevel ikke kan overskue at flytte fra deres nuværende hjem som det forventes, beskriver Anne og Rosa (Bilag 5:14; 9:15). Hvorvidt og hvorfor folk vælger at springe fra lige når det bliver alvor, kan dette projekt og dets empiri ikke kan belyse. Det er dog en interessant betragtning og problemstilling, som dog ville kræve andre interviewpersoner, bestående af seniorer som netop er sprunget fra i opløbet.

Realisering af mobilitet for disse ældre handler hermed ikke blot om manglende flytteintentioner, men manglen på muligheder for at føre intentionen ud i livet. Manglende muligheder som ikke nødvendigvis bunder i personlige faktorer eller ressourcer, men skyldes til dels en etableringsproces som giver udfordringer.

8 Konklusion

Dette speciale har undersøgt hvilke flyttemotiver og hjemopfattelser som ligger seniorernes valg af seniorbofællesskabet som bolig. Derudover hvordan deres beslutningsproces er blevet påvirket undervejs.

Indledningsvis står det klart at byen i sig selv, i form af København, er klar motivationsfaktor for disse seniorer. Seniorernes præference for byens og dens muligheder falder ikke udenfor normalen samtidig med størstedelen af dem er bosat i hovedstaden og omegn i forvejen, hvilket bevirker flyttestandancen ikke fremstår som en hindring for deres flyttemotivation og mobilitet.

Seniorerne udtrykker en præference for at hjemmet også i alderdommen skal rumme aktiviteter og social tilfredsstillelse på flere planer. De ønsker et hjem som er centrum for deres sociale liv og aktiviteter. Det udtrykker således en opfattelse hjemmet helst skal være mere end den traditionelle hjem-opfattelse ligger op til. Den sociale tilfredsstillelse de søger, handler i høj grad om at blive en del af forpligtigende fællesskab, heri beskrevet som *solidaritetsfællesskab*. De mangler den emotionelle vedligeholdelse, som hjemmet naturligt varetager i familieliv livsfasen. Nogle af strukturerne fra traditionelle hjem-opfattelser såsom fællesspisning, udtrykkes dog i deres opfattelse og forventninger til seniorbofællesskabet. Således søger de til dels fællesskabsstrukturer som man kender, men i en anden kontekst. Dermed hjem på en helt anderledes måde afkoblet fra tankegangen om det personlige, permanente hjem.

Solidaritetsfællesskabet som de søger i seniorbofællesskabet, kan ikke dækkes af eksisterende naboskab eller sociale aktiviteter, fordi det handler om et relationelt behov dybere forankret i hjemmet, hverdagshandlingerne og -samværet. De motiveres af en anden måde at leve seniortilværelsen på, hvor boligen er mere koblet til deres levede liv.

Det bemærkelsesværdige ved seniorerne heri, er at de formår at koble deres nye livsfase og dertilhørende behov med et anderledes hjem. Modsat de generelle tendenser som viser ældre har en meget statisk mobilitet. Her kommer vi således ind på forklaringsfaktorerne der kan have faciliteret deres ændrede hjemopfattelse og beslutningsproces. Deres baggrunde er karakteriseret af såkaldte *opbrud*, der har bevirket at de påtvungen har skulle genetablere deres hjem og hjem-opfattelse på en ny måde. Disse opbrud kan ses som medvirkende til at deres boligtilknytning nu har en anden karakter og således at en forandringsproces af hjemmets beskaffenhed. Derudover spiller deres

ressourcer en rolle i forhold til at sætte dem i stand til at handle på de nye opfattelser.

Beslutningsprocessen påvirkes også selve processen med at finde ind i et seniorbofællesskab. Den rette kemi kræves og selve etableringsprocessen af et seniorbofællesskab kan være et udfordrende hækkeløb der tager motivationen fra nogle. Om end det ikke skal fornægtes at denne proces også har nogle fordele for det sociale fællesskab i seniorbofællesskabet, allerede inden de bor der.

9 Litteraturliste

- Abramsson, Marianne & Andersson, Eva (2016) "*Changing Preferences with Ageing – Housing Choices and Housing Plans of Older People*", i *Housing, Theory and Society*, 33:2, side 217-241
- Abramsson, Marianne & Andersson, Eva (2012) "*Residential Mobility Patterns of Elderly – Leaving the House for an Apartment*", i *Housing Studies*, Vol. 27, No. 5, side 582–604,
- Andersen, Hans Skifter (2010): "Når teltpælene rykkes op: Geografisk mobilitet i Danmark og dens årsager, København, SBI forlag. SBI 2010, Nr. 12
- Bloem, Brigitte, Tilburg, Theo Van & Thomése, Fleur (2008): "*Residential Mobility in Older Dutch Adults: Influence of Later Life Events*", *International Journal of Ageing and Later Life*, 1 (3), side 21-44.
- Björk, Lars et al. (2002) "*Planlægning og gennemførelse af nybyggeri*", Hæfte 2 i serien Boligbyggeri For Ældre, Krogh Forlag
- Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (2015): "*Kvalitative metoder – en grundbog*", 2.udgave 3.oplag, Hans Reitzels Forlag
- Cottrell, R.R. & McKenzie, J. F. (2005) "*Health Promotion & Education Research Methods: Using the Five-Chapter Thesis/Dissertation Model*", Jones & Barlett Publications
- Després, Carole (1991): "*The meaning of home: Literature review and directions for future research and theoretical development*", i *Journal of Architectural and Planning Research*, Locke Science publishing company, Inc., USA, volume 8 number 2 summer 1991, side 96-115.
- DST (Danmarks Statistik) (2012) "*NYT – fra Danmarks Statistisk*", nr.231, 2.Maj 2012, Befolkningsfremskrivninger 2012-2050, <http://www.dst.dk/nytudg/15785> (tilgået 19.04.2019)
- DST (Danmarks Statistik) (2018) "*NYT – fra Danmarks Statistisk*", nr.180, 8.Maj 2018, Befolkningsfremskrivninger 2018-2060, <http://www.dst.dk/nyt/26827> (tilgået 19.04.2019)
- DST - Danmarks Statistik (2019): Statistikbanken, Befolkning og Valg, HISB7: Middellevetid for 0-årige efter køn: <https://statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1920> (tilgået 19.04.2019)
- Douglas, Mary (1991): "*The Idea of a Home: A Kind of Space*", i *Social Research*, Vol. 58, No. 1 (SPRING 1991), side 287-307
- Ewart, Ian & Luck, Rachel (2013): "*Living from home*", *Home Cultures*, 10:1, side 25-42

Gottschalk, Georg, Hansen, Eigil Boll & Gleeurup, Maria (2005): ”Ældres flytteovervejelser og faktiske flytninger. Hvad fremmer og hvad hæmmer flytninger? – en analyse blandt 50-80-årige i 1997-2002”

Halkier, Bente (2001): ”Kan pragmatisme være analytisk?”, i ”Kvalitative metoder – fra metateori til markarbejde” af Pedersen, K. B. & L. D. Nielsen (red.), Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, side 41-59

Hammersley, M. & P. Atkinson (2007): *Ethnography*, 3.udgave, London: Routledge, Kapitel 7 s.140-152

Hansen, Eigil Boll; Dahl, Anja; Gottschalk, Georg & Jensen, Susanne Palsig (2000) ”*Ældre i bofællesskab*”, SBI forlag, Hørsholm

Kristensen, Hans & Andersen, Hans Skifter, (2009) ”*Befolkningens boligønsker*”, Center for Bolig og Velfærd – Realdania Forskning

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) ”*InterView – introduktion til et håndværk*”, 2.udgave, 5.oplag, Hans Reitzels Forlag, København

Lauritzen, Heidi H.; Brüner, Rikke N.; Thomsen, Pia & Wüst, Miriam (2012): ”*Ældres ressourcer og behov -Status og udvikling på baggrund af ældredatabasen*”, SFI -Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København

Lundholm, Emma; Garvill, Jörgen; Malmberg, Gunnar & Westin, Kerstin (2004) ”*Forced or Free Movers? The Motives, Voluntariness and Selectivity of Interregional Migration in the Nordic Countries*”, *Population, Space And Place*, January 2004 Vol.10(1), side 59-72

Mechlenborg, Mette (2007): ”*Hjemme i globaliseringen*”, I Dansk Sociologi tidsskrift, nr.4/18 årg., Dansk Sociologiforening

Nielsen, Kenneth Thue & Pedersen, Max (2016) ”*Seniorbofællesskaber*”, Methods <https://realdania.dk/-/media/realdaniadk/projekter/rum-ogfaellessbaer-for-aeldre/methods---eftersp%C3%B8rgselsanalyse.pdf?la=da>

Nielsen, Kenneth Thue & Pedersen, Max (2017) ”*Efterspørgsel på seniorbofællesskaber i Danmark*”, Methods <https://danske-seniorer.dk/images/pdf/Maerkesager/2016-05-30---Methods---Eftersp%C3%B8rgselsanalyse.pdf> (downloadet d.07.02.2019)

Ordnet.dk, Den danske Ordbog, <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=inerti> (tilgået d.01.05.2019)
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2018

Pedersen, Max (2015): ”*Senior Co-Housing Communities in Denmark*”, *Journal of*

Housing For the Elderly, 29:1-2, side 126-145

Pedersen, Max (2013) *"Det store eksperiment – Hverdagsliv i seniorbofællesskaberne"*, 1.Udgave, Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet

Rambøll & Realdania (2016) *"Analyse af sammenhængen mellem boligformer og Samfundsøkonomiske udgifter til ældre"*

Realdania (2017) *"Fællesskab for ældre"*, PDF med nøgletal downloadet herfra:
<https://realdania.dk/tema/seniorbofaellesskaber> (downloadet d.19.02.2019)

Realdania (2019) *Seniorbofællesskaber –*
<https://realdania.dk/tema/seniorbofaellesskaber> (tilgået 24.02.19)

Schulze, P. & Mahncke, H. (2016) *"Ældres livskvalitet i seniorbofællesskaber - Hvad ved vi?"*, Realdania

Siren, Anu & Poulsen, Maria Hedemark (2016): "Sammenhængen mellem boligformer og livskvalitet forældre", afrapportering, SFI

Siren, Anu & Larsen, Malene Rode (2018) *"Ældres helbred, funktionsevne og livsstil – Analyser på baggrund af Ældredatabasens 5.bølge samt udviklingen mellem 1. og 5.bølge 1997-2017"*, 2.Udgave, VIVE – Viden til Velfærd, København K

Skak, Morten & Bloze, Gintautas (2014): *"Flyttemønstre, indkomster og formuer, blandt ældre personer og husholdninger"*, Boligøkonomisk videncenter,

Ældre Sagen (2016) *"Fremtidsstudiet 2015"*, Toptryk Grafisk, November 2016

Ældre Sagen (2017) *"Nye boformer til fremtidens ældre"*, opdateret 05.09.2017,
<https://www.aeldresagen.dk/presse/maerkesager/plejehjem/fakta/nye-boformer-til-fremtidens-aeldre>

Ærø, Thorkild (2002):" *Boligpræferencer, boligvalg og livsstil"*, Statens byggeforskningsinstitut